

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM**

**DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI
VE
TOBİN VERGİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Sitare Şeyma AKSOYDAN**

**Danışmanı
Yard.Doç.Dr.Ali ERDOĞAN**

İstanbul – 2015

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

.....İşletme.....Anabilim/Anasanat Dalı Muhasebe ve Denetim Programı Tezli Yüksek Lisans
öğrencisiSitiare Seyma (AKSOYDAN)..... tarafından hazırlanan
“.....Maddeden Yabancı Sermaye Yatırımları ve Stokların
.....Vergisi.....”
adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 11/01/2016

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Ali ERDOĞAN

.....
.....

Danışman:Halıç.....Üniv. İşletme ASD/ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Prof. Dr. M. Yaman Öztekin
.....GANTASARAY.....Üniv. İşletme ASD/ ABD Öğr. Üyesi

.....
.....

Jüri Üyesi: Prof. Dr. M. Zeki AKSAN
.....Halıç.....Üniv. İşletme ASD/ ABD Öğr. Üyesi

.....
.....

Jüri Üyesi:

.....

.....Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

Jüri Üyesi:

.....

.....Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans tez konumun seçimine yardımcı olan, tez çalışmalarımın her aşamasında gerekli desteği esirgemeyen, yol gösteren, bilgisi ve deneyimiyle katkıda bulunan ve beni yönlendiren danışman hocam Sayın Yard.Doç.Dr. Ali ERDOĞAN başta olmak üzere emeği geçen tüm hocalarıma, arkadaşlarıma minnet ve şükranlarımı arz ederim.

Çalışmamı; üzerimde büyük emekleri bulunan ve maddi manevi desteklerini esirgemeyen babam, annem, ablam ve abime ithaf ediyorum.

İstanbul, 2015

Sitare Şeyma AKSOYDAN

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	III
TABLO LİSTESİ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
1. GİRİŞ	1
2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA BİR BAKIŞ	3
2.1. Yabancı Sermaye Yatırımları ve Çeşitleri	3
2.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı Tanımı	5
2.3. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımının Önemi	6
2.4. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımının Kanundaki Yeri	7
2.5. Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımının Gelişimi	8
2.6. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımını Belirleyici Faktörler	12
2.6.1. Politik Faktörler	13
2.6.2. Ekonomik Faktörler	16
2.6.3. Yerel Faktörler	18
2.7. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımının Olumlu ve Olumsuz Yönleri	19
2.7.1. Olumlu Yönler	19
2.7.2. Olumsuz Yönler	21
3. DYSY ÇEKMEDE TÜRKİYE’DE UYGULANAN VERGİSEL TEŞVİKLERE GENEL BİR BAKIŞ	23
3.1. Vergi ve Teşvik Hakkında Açıklamalar	23
3.1.1. Vergi	23
3.1.2. Teşvik	23
3.2. Vergi Teşviklerinin Amaçları	26
3.3. Teşviklerin Avantajları ve Dezavantajları	27
3.4. Mali Teşviklerin Maliyetleri	29
3.5. Türkiye’de DYSY için Uygulanan Vergi Teşvikleri	30
3.5.1. Vergi Teşviklerinin Hukuki Dayanakları	30
3.5.2. Türkiye’de DYSY için Uygulanan Teşvik Sistemi	32
3.5.2.1. Genel Teşvik Uygulamaları	33
3.5.2.2. Bölgesel Teşvik Uygulamaları	33
3.5.2.3. Öncelikli Yatırımların Teşviki	35
3.5.2.4. Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki	37
3.5.2.5. Stratejik Yatırımların Teşviki	38
3.6. Türkiye’de DYSY için Sağlanan Destek Unsurları	39
3.6.1. Katma Değer Vergisi (KDV) İstisnası	40
3.6.2. Gümrük Vergisi Muafiyeti	40
3.6.3. Vergi İndirimi	40
3.6.4. Faiz Desteği	42
3.6.5. Yatırım Yeri Tahsisi	42
3.6.6. Sigorta Primi Desteği	42
3.6.6.1. Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	43
3.6.6.2. Sigorta Primi (İşçi Hissesi) Desteği	45

3.6.7. Gelir Vergisi Stopajı Desteği	45
3.6.8. KDV İadesi	46
4. TOBİN VERGİSİ	48
4.1. Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri ve Tobin Vergisi Kavramı	48
4.2. Tobin'in Önerdiği Verginin Temel İlke ve Esasları	51
4.2.1. Amacı	51
4.2.2. Konusu ve Vergilenecek İşlemler	51
4.2.3. Matrahı	51
4.2.4. Tarhı	52
4.2.5. Oranı-Tarifesi	52
4.2.6. Tahsili-Ödemesi	52
4.2.7. Uygulama Özelliği	52
4.2.8. Hasılatı ve Kullanma Yeri	53
4.3. Tobin Vergisinin Gelişimi	53
4.4. Tobin Vergisinden Beklenenler	55
4.4.1. Spekülasyonu Caydırma ve Uzun Vadeli İşlemlere Yöneltilme Etkisi	55
4.4.2. Gelir Sağlama Fonksiyonu	55
4.4.3. Mali Tampon Fonksiyonu	56
4.4.4. Vergide Eşitlik ve Adalet İlkelerinin Sağlanması	56
4.5. Tobin Vergisine Getirilen Eleştiriler	57
4.5.1. Tobin Vergisi Spekülatif Amaçlı Sermaye Hareketlerini Engellemez	57
4.5.2. Tobin Vergisinin Çeşitli Uygulama Sorunları Vardır	57
4.5.3. Kesin Bir Vergi Oranı Belirlenemez	58
4.5.4. Mali Egemenlik Sorunu	58
4.5.5. Politik Sorun	59
4.6. Dünya Uygulamalarına Örnekler	59
4.7. Türkiye'de Uygulanabilirliği	61
5. SONUÇ	63
6. KAYNAKLAR	66
7. ÖZGEÇMİŞ	73

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
AT	: Avrupa Topluluğu
BK	: Bakanlar Kurulu
BKK	: Bakanlar Kurulu Kararı
BM	: Birleşmiş Milletler
DYSY	: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KDV	: Katma Değer Vergisi
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
OECD	: Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı
RG	: Resmi Gazete
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
UDY	: Uluslararası Doğrudan Yatırımlar
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
WIR	: Dünya Yatırım Raporu
WB	: Dünya Bankası

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1 : Ülkemizde 1996-2014 Yılları Arasında UDY Bileşenleri (Milyon Dolar)	11
Tablo 2.2 : Ülkemizde Sektörlere Göre UDY Girişleri	12
Tablo 2.3 : DYSY'yi Etkileyen Faktörler (Ev Sahibi Ülkeler)	12
Tablo 3.1 : Ülkemizde Yeni Teşvik Sistemi Kapsamında Sağlanan Destek Unsurları	32
Tablo 3.2 : Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Sağlanan Destek Unsurları	34
Tablo 3.3 : İllerin Gelişmişlik Düzeyini Gösteren Bölgesel İl Dağılımı	35
Tablo 3.4 : Öncelikli Yatırımlar için Sağlanan Destek Unsurları	35
Tablo 3.5 : Öncelikli Yatırımlar Kapsamında 5. Bölge Destekleri ile Desteklenecek Yatırım Konuları	36
Tablo 3.6 : Büyük Ölçekli Yatırımlar için Sağlanan Destek Unsurları	37
Tablo 3.7 : Yapılacak Yatırım Konusuna göre Asgari Sabit Yatırım Tutarı	38
Tablo 3.8 : Stratejik Yatırımlar için Sağlanan Destek Unsurları	39
Tablo 3.9 : Büyük Ölçekli ve Bölgesel Yatırımlarda Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği Uygulama Süresi	44
Tablo 3.10 : Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği Tutarının Büyük Ölçekli ve Bölgesel Yatırımlarda Sabit Yatırım Tutarını Geçemeyecek Oranları	44

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Sitare Şeyma AKSOYDAN
Anabilim Dalı : İşletme
Programı : Muhasebe ve Denetim
Tez Danışmanı : Yard.Doç.Dr. Ali ERDOĞAN
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans - Aralık 2015

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE TOBİN VERGİSİ

ÖZET

Yabancı sermaye, “karşılıklı çıkar” ilişkisine dayalı olarak hem yatırım yapan hem yatırım yapılan ülkeler için ekonomilerine fayda sağlamaktadır. Hızla küreselleşen dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için orta ve uzun vade de, iktisadi büyüme ve kalkınmada etkin rol oynadığı kabul edilen doğrudan yabancı sermaye yatırımları ise yabancı yatırımlar içinde daha önemli kabul edilmektedir. Bunun için yabancı sermaye yatırımlarını çekmek isteyen ülkeler, yabancı yatırımcılara vergi teşvikleri sunmakta, yatırım için katlanılacak maliyetleri teşviklerle azaltmaya çalışmaktadır. Hatta kısa vadeli yabancı sermaye hareketlerinin ülkeden çıkışı ile yaratacağı finansal krizleri engellemek, bu yatırımları uzun vadeli yatırımlara yönlendirmek amacıyla da Tobin Vergisi uygulamasının gerekli olduğu hususu ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Vergi teşvikleri, Kısa Vadeli Yabancı Sermaye Hareketleri, Tobin Vergisi.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Sitare Şeyma AKSOYDAN
Field : Business Administration
Program : Accounting and Auditing
Supervisor : Asst.Prof.Dr. Ali ERDOĞAN
Degree Awarded and Date : Master - December 2015

DIRECT FOREIGN INVESTMENTS AND TOBİN TAX

ABSTRACT

Foreign capital benefits their economies for both countries investing and invested country as basing on a relationship of “mutual interests”. In rapidly globalized world, the foreign direct investment is accepted more important in the foreign investments which has played an active role at economic growth and development in medium and long-term for developed and developing countries. Therefore, the countries that want to attract foreign investments provide foreign investors to have tax incentives. Moreover, they are trying to reduce work-costs to be incurred for investment by means of incentives. In fact, it is necessary to prevent the financial crisis created with short-term foreign investment and exit from the country. The necessary of Tobin Tax to guide long-term investment is a revealed application.

Key Words: Direct foreign investments, Tax incentives, Short-term foreign capital flows, Tobin Tax.

1. GİRİŞ

Yabancı sermayenin ülke ekonomilerine sağlamış olduğu sermaye, teknoloji, modern teknik bilgi, yönetim becerisi, pazarlama, ihracat imkanı gibi yararlılardan dolayı ekonomik sistemler ne olursa olsun yabancı sermayeden yararlanabilmek amacıyla dünya ülkeleri arasında gözle görülür nitelikte bir yarış bulunmaktadır (Akdiş, <http://makdis.pamukkale.edu.tr/ysermaye.htm>).

Ülke sınırları politik olarak çizilmiş olsa da, ekonomik etkileşimin sınırlanamadığı tüm durumlarda uluslararası etkileşim meydana gelmekte ve ekonomilerin gelişmişlik durumlarına göre etkileşimin boyutları büyümektedir. Hatta, ekonomik olarak sınırlarını kapatmış olan bir ekonomi de dahi zaruri dış ticaret ilişkisi sonucunda, dünya konjonktüründen etkilenmekte fakat bu etkilenmenin boyutları sınırlı tutulabilmektedir (Önder, 2008).

İç tasarruf yetersizliği, döviz kıtlığı, teknolojik yetersizliklerinden ötürü dış tasarrufa yönelen gelişmekte olan ülkeler ile sermaye fazlalıklarını ihraç etmek gereksinimi duyan gelişmiş ülkeler için yabancı sermaye önemli bir kaynak olmaktadır. Yabancı sermaye kaynağı ve hareketini ise; portföy yatırımları ve doğrudan yabancı yatırımlar olarak iki ana başlık olarak göstermek mümkündür. Borsa, hisse senedi ve tahvil gibi yatırımlar portföy yatırımları veya kısa vadeli yabancı sermaye yatırımları olarak atfedilirken; yatırım yapılan ülkelerin üretim kapasitelerini artıran yatırımlar ise doğrudan yabancı sermaye veya uzun vadeli yatırımlar olarak atfedilmektedir (Mengüloğul, 2015).

Birçok gelişmekte olan ülke için 90'lı yıllardan sonraki dönem, finansal entegrasyon uygulamalarının hız kazandığı dönem olarak bahsedilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler "kaynak yetersizliğine" dayanan düşük yatırımın yol açtığı istikrarsız büyümenin çözümü olarak uluslararası sermaye hareketlerini çekmeyi hedefleyen istikrar politikaları uygulamışlardır (Ay ve Mangır, 2007).

Bu durumda gelişen dünya şartları gelişmekte olan ülkelerin sermaye ihtiyacını arttırdığı gibi, sanayileşmiş ülkelerinde, biriken dış ticaret fazlaları

sebebiyle sermaye ihraç etmelerini zorunlu kıldığından karşılıklı menfaatlerin gerektirdiği ilişkiler içerisinde, ülke potansiyeli ve ihtiyaçları ile değişen dünya şartlarını iyi değerlendirmek ve yabancı sermaye yatırımlarından iyi bir şekilde istifade edebilmenin yollarını aramak gerekmektedir (Akdiş, <http://makdis.pamukkale.edu.tr/ysermaye.htm>).

2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA BİR BAKIŞ

2.1. Yabancı Sermaye Yatırımları ve Çeşitleri

Ekonomik anlamda yatırım, bir ekonomide herhangi bir dönemde sermaye stokunu (üretim araçları toplamı) arttırmaya yönelik olarak yapılan harcamalar; yabancı yatırım ise yatırılabilir kaynakların kişi ve kuruluşlar tarafından bir başka ülkeye taşınması olarak ifade edilmektedir (Erdoğan, 2012:1-2).

Yabancı yatırımlar; doğrudan yatırımlar, portföy yatırımları ve diğer yatırımlar olmak üzere üç grupta incelenmektedir:

- Doğrudan Yatırımlar: Öz Sermaye, Yeniden Yatırılan Kazançlar, Diğer Sermaye.
- Dolaylı Yabancı Sermaye Yatırımları (Portföy Yatırımları): Net Varlık, Para Piyasası Enstrümanları, Finansal Türevler, Tahvil ve Senetler.
- Diğer Yatırımlar: Ticari Krediler, Nakit ve Mevduatlar, Diğer Varlık ve Yükümlülükler, IMF (Uluslararası Para Fonu) Borç ve Kredileri, Diğer Borçlar (Erdoğan, 2012:2).

Dolaylı Yabancı Sermaye Yatırımları: Portföy yatırımı olarak da adlandırılan dolaylı yabancı sermaye yatırımlarına başka bir ifade ile sıcak para da denilmektedir. Dolaylı yabancı sermaye yatırımları kısa vadeli yatırımlar olarak ifade edilmektedir. Kısa vadeli yatırım olma özelliği ise ülkedeki ekonomik ve politik risklerden kaçınma, kısa vadeli kar elde etme isteğinden kaynaklanmaktadır. Dolaylı yabancı sermaye yatırımları bir kriz anında ülkeyi hemen terk etmekte ve ülkeyi terk eden sermayenin büyüklüğüne bağlı olarak krizin boyutu derinleşmektedir (Gün, 2004:269).

Gelişmekte olan ülke için sermaye girişi dışsal bir finansal şok olup; sermaye gereksinimi büyük borcu yüksek olan ülkeler için bu şok (özellikle kısa vadeli ise) ilk olarak her ne kadar kurtarıcı gibi görünse de, şokun konjonktürel olması,

iyileşmeyi sadece geçici kılacağı için bir risk olarak görünmektedir. Bundan dolayı gelişmekte olan ülkelerin ülkeye giren yabancı sermayenin belli bir dönem sonunda geri döneceği ihtimalini düşünmesi gerekmektedir. Çünkü sermaye çıkışıyla söz konusu ülkelerin uluslararası rezervleri çok düşük ve tehlikeli seviyelere gerileyerek, paraların reel olarak aşırı değerlenmesini de beraberinde getirmektedir. Bunların sonucunda da sermaye çıkışlarının yaşandığı ekonomiler, değişken ölçülerde krizden etkilenmektedir ve buna bağlı olarak da sabit döviz kur sistemini bırakıp serbest döviz kuru politikasına geçmek zorunda kalmaktadırlar (Açıkalın ve Ünal, 2009:69-70).

Kısa vadeli sermaye akımlarının toplam sermaye akımları içindeki payının yüksek olması ve ulusal paraların reel olarak aşırı değerlenmesi hem gelişmekte olan ülkelere giren sermayenin hem de ülke ekonomisinin istikrarı açısından olumsuz değerlendirilememektedir (Açıkalın ve Ünal, 2009:134).

DYSY, genel olarak uzun vadeli ticari çıkar elde etme amaçlı, şirket yönetimine etki edebilecek düzeyde gerçekleşen sermaye yatırımları olarak tanımlanmakta ve farklı şekillerde gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla DYSY, yeni şirket kuruluşu olabileceği gibi, şirket birleşmeleri, şirket alımı ve özelleştirme, ortak girişimler şeklinde de olabilmektedir (Erdoğan, 2012:2). DYSY, gelişmekte olan ülkelerde istikrarlı bir büyüme için gerekli unsurlardandır (Gün, 2004:269).

Portföy yatırımları ile rezerv dışında kalan ticari krediler, IMF kredileri, mevduat hesapları ve diğer varlık ve yükümlülükler ise diğer yatırımlar kapsamında yer almaktadır (Dinler, 2005:517).

Sermaye akımlarının sürdürülebilirliği konusunda; giren sermaye doğrudan yabancı sermaye biçiminde ise, sermayenin kısa süreli şoklardan etkilenip çıkması söz konusu olmamaktadır. Ancak sermaye akımları kısa vadede yüksek getiri elde etmeyi amaçlayan spekülâtif sermaye yani portföy yatırımları ise gelişmekte olan ülkelerdeki arbitraj fırsatını değerlendirip getirisini de alarak yatırım yapılan ülkeyi terk etmektedirler (Açıkalın ve Ünal, 2009:134).

Yabancı bir ülkeye girmeyi düşünen bir yatırımcı; kendi ülkesinde ürettiği malları ihraç ederek, girmek istediği yabancı ülkedeki bir firmaya kendi teknolojisini ve marka ismini kullanılmak suretiyle lisans satışı gerçekleştirerek, piyasaya doğrudan sermaye yatırımı yaparak girmektedir (Özkök, 2003). Ülkemize giriş yapan yabancı sermaye şirketlerinin çoğunluğu ülkeye yeni bir değer yaratmak amacıyla giriş yapan doğrudan yabancı sermaye yatırımları niteliği taşımakta, bunu ülkeye

iştirakler yoluyla giren yabancı sermaye yatırımları takip etmektedir. Ağırlıklı olarak en düşük seviyelerde giriş yapan yabancı sermaye yatırımı olarak şube satın almaları bulunmaktadır (Şener, 2013:191).

2.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı Tanımı

Uluslararası ekonomide “doğrudan yabancı sermaye yatırımı” teriminde geçen; “yabancı” kelimesi ile bir ülkenin milli sınırları dışında olduğu, “yabancı sermaye” kelimesinden bir ülkedeki mevcut sermaye stokuna başka bir ülkenin sahip olduğu, “doğrudan” kelimesinden de sermayeyle birlikte değişen ölçüde teknoloji, know-how (teknik bilgi) ve işletmecilik bilgisinin de ülkeye geldiği anlaşılmaktadır. (Batmaz ve Tekeli, 2009:6). Yatırım, bir ekonomide belirli bir dönemde mevcut sermaye malları ve teçhizatı stokuna yapılan net ilavelerdir ki ancak; ekonomideki tasarrufların bir başka deyişle yatırıma hazır fonların yatırım harcamalarına dönüştürülmesiyle gerçekleşmektedir (Dinler, 2005:336-337). IMF, doğrudan yatırımı “uluslararası yatırımcının herhangi bir yerel şirketin sermayesinin %10’undan fazlasına sahip olması” olarak belirtmektedir (Erdoğan, 2012:4).

Bir şirketin üretimini, kurulu bulunduğu ülkenin sınırlarının ötesine yaymak üzere ana merkezinin dışındaki ülkelerde üretim tesisi kurması ya da mevcut üretim tesislerini satın alması DYSY olarak tanımlanmakta ve buna dolaysız yabancı sermaye yatırımı da denmektedir (Seyidoğlu, 2013:443).

DYSY, bir ya da birden fazla uluslararası yatırımcının tamamına sahip olduğu ya da yerli firmalarla ortaklık halinde gerçekleştirdiği yatırımlar olarak da açıklanmaktadır (Kırlı Aydemir, 2005:27).

OECD’ye (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) göre DYSY; bir ülkede yerleşik kişi ya da kurumların bir başka ülkede kalıcı ekonomik çıkar elde etme amacı olarak belirtilmektedir (Şener, 2013:8). Bu tanımda yer alan “kalıcı çıkar” kavramı, yabancı sermaye yatırımcısı ile yatırım ve yatırımın kontrolü konularında uzun dönemli bağımlılığı; yabancı sermaye yatırımcısı kavramı, yerleşik olduğu ülkeden farklı bir ülkede şube, bağlı şirket veya ortaklıklar kurma yoluyla yatırım yapan kamu ya da özel sektör kuruluşlarını, devletleri ya da girişimcileri ifade etmektedir (Arıkan, 2006:9).

OECD ve IMF tarafından yapılan çalışmalar sayesinde ortak bir tanım olarak DYSY; bir ekonomide yerleşik bir işletmenin (birey girişimi, anonim veya adi kamu

veya özel girişim) başka bir ülkede uzun süreli bir ilişki kurmak amacıyla yaptığı uluslararası yatırım olarak ifade edilmektedir. Uzun süreli ilişkiden kasıt, DYSY ile doğrudan yatırım işletmesi arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı, işletmenin yönetiminde doğrudan yatırımcının yeterli derecede etkisi anlaşılmaktadır. İşletmenin yönetiminde yeterli derecedeki etkinin ölçütü olarak ise %10 ya da daha fazla hissenin mülkiyeti ile buna eş değerde oy hakkının elde bulunması anlaşılmaktadır (Batmaz ve Tekeli, 2009:6).

Hazine Müsteşarlığı'nın 2002 yılında yayınlanan Yabancı Sermaye Raporu'nda ifade edilen tanıma göre yabancı sermaye olarak;

- TCMB tarafından alım satımı yapılan konvertibl döviz ve efektif cinsinden nakdi sermayeyi,
- Yabancı sermayeli kuruluşlarda, yabancı gerçek ve tüzel kişilerin hissesine tekabül eden kar, temettü, satış, tasfiye ve tazminat bedelleri ile lisans, know-how, teknik yardım, yönetim ve franchise anlaşmaları karşılığında ödenecek meblağların, dış kredi anapara ve faiz ödemelerinin transferi veya transfer edilebilir değerleri,
- Makine, teçhizat, alet ve bu mahiyetteki mallar, makine aksamı ve malzeme ile Hazine Müsteşarlığı'nın sermaye payı olarak kabul edeceği meblağları,
- Patent ve ticari marka gibi fikri mülkiyet haklardan Müsteşarlık tarafından kabul edilenleri, anlamak gerekmektedir (Arıkan, 2006:6).

2.3. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımının Önemi

Doğrudan yatırım, yabancı bir ülkede mal ve hizmet üretimine yönelik bir işletmeyi kontrol etme ve yönetme gücünü yatırım sahibine vermektedir. Dolayısıyla mal ve hizmet üretimine yönelik olduklarından, doğrudan yabancı yatırımlar gittikleri ülkelerde üretim ve istihdam artışı sağlama, gelir yaratarak vergi ödeme, teknoloji transfer etme ve kalıcı sermaye sağlamaları nedeniyle günümüzde tüm ülkeler tarafından arzulanmaktadır (Sarıslan, 2014:361).

Ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için yeterli sermaye birikimine ulaşılması gereği birçok ekonomik kalkınma modelinin temelini teşkil etmekte, bu nedenle de gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın sağlanabilmesi için yabancı sermayenin özel bir önemi bulunmaktadır. Yabancı sermayenin doğrudan yatırıma

yönlendirilmesi ile ekonomideki atıl kaynakların üretim faaliyetlerine katılmasının sağlanması, işsizliğin azaltılmasına katkıda bulunulması ve böylelikle ekonomide tam istihdamın sağlanması hedeflenmektedir (Mat, 2007:20-21).

Gelişmekte olan ülkeler için DYSY'ye önceki yıllarda; sermaye açığını kapatmak, döviz rezervlerini genişletmek, teknolojiyi geliştirmek, işsizliğe çözüm getirmek, ucuz hammadde kullanmak hedeflerine şimdilerde sermaye ihraç eden ülkelerin politik ve ekonomik desteğini sağlamak, ülke içinde dengeli bir rekabet ortamı yaratmak, dışa açılmak, çevre koruma ve insan kaynaklarının geliştirilmesi gibi hedeflerde eklendiğinden DYSY'nin önemi artmaktadır (Kaplan, 2013).

DYSY, döviz kurundaki oynamalardan ve ekonomik istikrardan diğer sermaye hareketlerine nazaran daha az etkilenmekte olup; ekonomik istikrar ve döviz kurunu daha az etkilemektedir (Çengeller, 2014b).

Cari işlemler açığı beklenenden fazla artmaya devam ettikçe bu durum en sağlam finansman yöntemi olan DYSY'nin önemini gitgide arttırmaktadır (Aslanoğlu, 2011:70).

DYSY bir borçlanma çeşidi olarak değerlendirilse de; ana para ve faiz olarak ödenen dış borçların, piyasa işlemine tabi olmaksızın DYSY'nin kar ve rant şeklinde geri dönmesi noktasında farklı bir yapı sergilemektedir. Gelişmekte olan ülkelerde sermaye yetersizliğini gidermek için bir araç olarak görülen DYSY, en az stokla çalışmanın ve yüksek teknolojiyle üretimin nitelikli iş gücüyle kazançlı hale gelmesi sonucunda daha fazla sanayileşmiş ve kalkınmış ülkelere, gelişmiş ülkelere yönelmektedir (Kaplan, 2013). Dolayısıyla DYSY tutarının dünya ölçeğinde azaldığı dönemlerde en çok gelişmiş ülkeler etkilenmektedir (Çengeller, 2014b).

2.4. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımının Kanundaki Yeri

18.01.1954 tarih ve 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, 05.06.2003 tarih 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile yürürlükten kaldırılmış, uygulamaya ilişkin ayrıntıları düzenlemek amacıyla da Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği ve Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uruklu Personel İstihdamı Hakkında Yönetmeliği yayımlanmıştır (Şirin, 2006:69-70).

4875 sayılı kanunla doğrudan yabancı yatırımların özendirilmesi, yabancı yatırımcıların haklarının korunması ve belirlenen yeni politikalar yoluyla doğrudan

yabancı yatırımlarının artırılması hedeflenmektedir. Önceki kanuna göre bu kanunda teşvik ibaresinin bulunmama nedeni kanunun gerekçesinde, o yıllar için teşvik aracı olarak görülen kar transferi, eşit muamele gibi hususların artık uluslararası hukukun yerleşmiş kuralları haline gelmesi olarak açıklanmaktadır. Ayrıca daha önceki kanunda bulunan doğrudan yabancı yatırımların gerçekleştirilmesinde izin ve onay sistemi kaldırılıp yerine bilgilendirme sistemi getirilerek; yabancı yatırımcının önündeki bürokratik engellerin azaltılması, yerli ve yabancı yatırımcı arasındaki farkların azaltılması, yabancı yatırımcıya eskiden olduğundan daha avantajlı hak ve imkanlar sağlayarak yabancı yatırımcının Türkiye’de yatırım yapmaya özendirilmesi amaçlanmaktadır (Baykal, 2014:168-169).

4875 sayılı kanununun 2. maddesinin a bendi yabancı yatırımcıyı, Türkiye’de doğrudan yabancı yatırım yapan; yabancı ülkelerin vatandaşlığına sahip olan gerçek kişiler ile yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşları, yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişileri ve uluslararası kuruluşlar, olarak açıklamaktadır. İlgili kanunun b bendi ise doğrudan yabancı yatırımı, yabancı yatırımcı tarafından;

- Yurt dışından getirilen; TCMB tarafından alım satımı yapılan konvertibl para şeklinde nakit sermaye, şirket menkul kıymetleri (Devlet tahvilleri hariç), makine ve teçhizat, sınaî ve fikrî mülkiyet hakları,

- Yurt içinden sağlanan; yeniden yatırımda kullanılan kar, hasılat, para alacağı veya mali değeri olan yatırımla ilgili diğer haklar, doğal kaynakların aranması ve çıkarılmasına ilişkin haklar,

gibi iktisadi kıymetler aracılığıyla; yeni şirket kurma ve şube açma, menkul kıymet borsaları dışında hisse edinimi veya menkul kıymet borsalarından en az % 10 hisse oranı ya da aynı oranda oy hakkı sağlayan edinimler yoluyla mevcut bir şirkete ortak olma, olarak açıklamaktadır (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4875.pdf>).

2.5. Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımının Gelişimi

I. İktisat Kongresi’nde yabancı sermayeye karşı ılımlı bir hava estirilmiş ve kongrede vurgulanan ana istek, bir Türk girişimciler sınıfının yaratılmasına yönelik olsa da yabancı sermaye konusundaki özel kongre kararında, yabancı sermayesiz yapılamayacağı, Türk Devleti’nin siyasal etkisinin zedelenmemesi koşuluyla yabancı

özel yatırımları uyaran bir politikanın izlenmesi gerektiği olmuştur (Batmaz ve Tekeli, 2009:117).

İlk başlatılan sanayi atılımı ülkenin kendi mali imkanlarıyla gerçekleştirilmiş ancak; özel imtiyaz tanımamak ve Cumhuriyet kanunlarına tabi olmak kaydıyla, verilen tüm güvencelere karşın yabancı sermaye Türkiye’de yatırıma ilgi göstermemiştir. Bu durumun oluşmasında Almanya’nın iktisadi ve siyasi gücünün azalması, İngiliz hükümetinin savaş sonrası Türkiye politikası, Türkiye’nin Osmanlı borçlarından kendi payına düşeni ödeyip ödemeyeceği hususlarındaki belirsizlikler de etkili olmuştur (Batmaz ve Tekeli, 2009:117).

Cumhuriyetin kurucuları ve birinci nesil yöneticileri için, yabancı sermaye ister istemez kapitülasyonları, Duyun-u Umumiye’yi, tekelci rejî idarelerini çağrıştıran sömürgecilik dönemini anımsatmıştır. Bu dönemde, yabancı sermayeye karşı ihtiyatlı bir politika izlenmiş hatta alt yapı hizmetlerinde faaliyet gösteren yabancı firmaların millileştirilmesi yoluna gidilmiştir. Söz konusu politikalar yüzünden, Cumhuriyetin ilk yıllarında DYSY çok düşük düzeylerde kalmıştır (Efe, 2002:67-68).

DYSY II. Dünya Savaşı’ndan itibaren yaygınlaşmış olup; daha önceki yatırımlara portföy yatırımları denilmektedir. Bu tarihten sonra bağımsız devletlerin sayısının artması, gelişmekte olan ülkelerin gelişme çabaları ile milletlerarası teşebbüslerin çeşitli ülkelere açılma ihtiyacı doğrudan sermaye hareketinin artmasında önemli ölçüde rol oynamıştır (Orazgılıcov, 2006:44).

1950’li ve 1960’lı yıllar; daha çok yabancı sermayeye ilişkin yasal düzenlemelerin yapıldığı, kurumsal anlamda yabancı sermayeye yaklaşımın değiştiği bir dönem olarak geçmektedir (Erdoğan, 2012:219).

DYSY’nin dünya ekonomisinin entegrasyonunda oynadığı rol asıl 1970’li yıllardan sonra belirginleşmeye başlamıştır (Efe, 2002:86).

1980 öncesinde görülen en önemli gelişme, 1973 yılındaki artıştır ki bu gelişmenin en önemli nedeni, söz konusu dönemde iç pazara yönelik üretim yapan yabancı şirketlerin üretimi gerçekleştirmek için girdilerin önemli bir kısmını ithalat yoluyla karşılamalarına rağmen ithalatı kolaylaştıran önlemlerin devreye konulmasıdır. Ayrıca bununla birlikte 1973 yılında, AT ile imzalanan Katma Protokol gereği gümrük indirimleri de uygulanmaya başlanmıştır (Erdoğan, 2012:221).

1971 yılında Türkiye'deki doğrudan yabancı sermaye stoku 300 milyon dolar civarında olup 1980 yılına kadar da hep düşük seviyelerde kalmıştır. Bu dönemde Türkiye'ye her yıl ortalama 90 milyon dolarlık DYSY girmiştir. Türkiye'de yabancı sermaye girişlerinin asıl hızlanması, 1980'li yılların ortalarında başlamıştır (Arıkan, 2006:55-56).

Türkiye 1979 yılı sonunda; ekonominin içinde bulunduğu durumdan kurtulmak, yaşanan enflasyonu düşürmek, cari işlemler açığını kapatmak, GSMH ve GSYİH büyüme oranlarında yaşanan olumsuzlukları gidermek, kapasite kullanım oranlarını artırmak, gelir ve vergi yükü adaletsizliğini ortadan kaldırmak, kısa vadeli borç yükünü azaltmak amaçlarıyla ihracata dayalı kalkınma stratejilerini içeren, 24 Ocak 1980 kararlarını yürürlüğe koymuştur. Temel olarak 1980 kararları, Türkiye'nin dış dünya ile bağlantılarını arttıran, daha liberal politikalar uygulanmasını içermektedir (Şener, 2013:174-175).

24 Ocak 1980 tarihi Türkiye ekonomisi açısından bir dönüm noktası olmuş; alınan istikrar tedbirleriyle, 1980 öncesinde uygulanan ithal ikameye dayalı sanayileşme stratejisi terk edilmiş ve bunun yerine ihracata dönük sanayileşme stratejisi benimsenmiştir (Efe, 2002:69).

Ülkemizde izin verilen yabancı sermaye miktarı 1990'lı yıllarda ortalama 2 milyar \$, fiili olarak yatırıma dönüşen yabancı sermaye miktarı ortalama 1 milyar \$ düzeylerinde bulunmaktadır (Efe, 2002:69-70). 1990'lar boyunca küresel anlamda doğrudan yabancı sermaye akımları önceden görülmemiş düzeylere ulaşmış, dünya ticaret hacmini bile geride bırakırken, Türkiye'nin çekebildiği doğrudan yabancı sermaye miktarı sabit kalmıştır (Arıkan, 2006:56).

Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırımında asıl önemli dönem olarak 2000 yılı sonrası görülmektedir. Çünkü 2001 krizinin etkilediği ve yapılandığı yeni dinamiklerle birlikte Türkiye ekonomisi dışa açık ve özelleştirmeler ile devletin ekonomideki rolünü sınırlayan bir politika izlemiştir. Bu da istihdam piyasasını daha rekabetçi kılmış, ülkeye de önemli miktarda doğrudan yabancı yatırım gelmesini sağlamıştır. 1954 yılından beri Türkiye'de doğrudan yabancı yatırımları çekme konusunda çeşitli teşvik politikaları izlense de gelen yatırımlar 2000 yılından sonra anlamlı bir artış seyri göstermiştir (Saray, 2011).

2003 yılında çıkarılan "Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu" ile doğrudan yatırımların özendirilmesi, uluslararası standartlara uyularak yabancı yatırımcıların haklarının korunması, izin ve onay sisteminin bilgilendirme sistemine

dönüştürülmesi sağlanmıştır. Ayrıca, yeni düzenlemelerle, yabancı yatırımlarla ilgili olarak yabancı personelin de çalıştırılması kolaylaştırılmıştır. Söz konusu kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte, yabancı sermayeli şirket sayısında ciddi bir artış görülmüştür (Erdoğan, 2012:229-230).

Ülkemizde DYSY 2005-2009 dönemleri arasında daha çok özelleştirme, birleşme ve satın alma şeklinde gerçekleşmiştir (Erdoğan, 2012:234).

2010 yılı Ocak-Haziran dönemlerinde net uluslararası doğrudan yatırım girişi (fiili giriş), 3222 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiş; doğrudan yatırım girişleri kaleminde yer alan sermaye girişi, 2010 yılının ilk altı ayında toplam 1644 milyon dolara ulaşmış, 2010 yılı Haziran ayında 531 milyon dolar düzeyinde seyretmiştir (Erdoğan, 2012:235).

2012 Ocak Mart dönemleri için Türkiye’de en büyük yabancı sermaye yatırımına sahip ülke İngiltere olup; mevcut sermaye stoku açısından bu ülkeyi yakın ve Ortadoğu ülkeleri izlemektedir. AB ülkelerinin toplamı Türkiye’ye 2949 milyon dolar tutarında uluslararası doğrudan yatırım yapmışlardır. Bu da Türkiye’ye yapılan yabancı sermaye yatırımlarının daha çok AB ülkeleri ağırlıklı olduğunu göstermektedir (Şener, 2013:191).

Ülkemizde 1996-2014 yılları arasında UDY bileşenlerine (Milyon Dolar) aşağıdaki Tablo 2.1’de yer verilmektedir:

**Tablo 2.1 Ülkemizde 1996-2014 Yılları Arasında UDY Bileşenleri
(Milyon Dolar)**

	1996-2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	yılları arası Birikimli									
UDY (Net Yükümlülük Oluşumu)	23.184	20.185	22.047	19.851	8.585	9.099	16.176	13.282	12.457	12.539
Sermaye (Net)	18.064	16.982	18.394	14.713	6.184	6.221	14.146	10.126	9.298	8.454
Giriş (Yatırım)	19.605	17.639	19.137	14.748	6.266	6.256	16.137	10.759	9.866	8.708
Çıkış (Tasfiye)	1.541	657	743	35	82	35	1.991	633	568	254
Diğer Sermaye (a)	938	281	727	2201	619	384	17	520	110	-236
Gayrimenkul (Net)	4.182	2.922	2.926	2.937	1.782	2.494	2.013	2.636	3.049	4.321

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-212362>

a)Uluslararası sermayeli şirketlerin yabancı ortaklarından aldığı kredi

Ülkemizde sektörlere göre UDY girişlerine aşağıdaki Tablo 2.2’de yer verilmektedir:

Tablo 2.2 Ülkemizde Sektörlere Göre UDY Girişleri

SEKTÖRLER	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Toplam
Finans ve Sigorta Faaliyetleri	3.856	6.954	11.717	6.136	817	1.621	5.883	2.084	3.415	1.535	44.018
Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtım	2	1.164	567	1.055	2.153	1.824	4.293	924	2.334	1.322	15.638
İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	26	71	176	147	105	112	232	546	106	200	1.721
Madencilik ve Taşocakçılığı	41	123	336	145	89	136	146	213	242	449	1.920
Toptan ve Perakende Ticaret	78	456	234	2.088	389	435	709	221	377	1.165	6.152
Gayrimenkul Faaliyetleri	216	79	448	453	210	241	300	173	128	226	2.474
Bilgi ve İletişim	3.263	6.353	472	97	173	36	36	133	110	211	10.884
İnşaat	81	215	287	337	209	310	301	1.427	178	232	3.577
İmalat	865	1.701	4.131	3.972	1.640	924	3.597	4.343	2.207	2.894	26.274
Ulaştırma ve Depolama	21	453	679	96	230	183	222	130	300	142	2.456
TOPLAM	8.535	17.639	19.137	14.748	6.266	6.256	16.137	10.759	9.866	8.708	118.051

Kaynak:<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-212362>

2.6. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımını Belirleyici Faktörler

DYSY; orta ve uzun vadede yüksek kar elde etme ve bu karı transfer edebilme, kolay ve düşük maliyetle yatırım gerçekleştirebileceği ülkeleri tercih etmektedir. Aynı zamanda yabancı yatırımcılar yatırım yaptıkları ülkede varlıklarını ve kendi geleceklerini güvende hissetmelerini sağlayacak bazı koşulların varlığını aramaktadırlar (Efe, 2002:14).

UNCTAD'ın 1998 yılı Dünya Yatırım Raporunda (WIR); DYSY'yi etkileyen faktörlere ilişkin yaptığı analize Tablo 2.3'te yer verilmektedir (Batmaz ve Tekeli, 2009:20):

Tablo 2.3 DYSY'yi Etkileyen Faktörler (Ev Sahibi Ülkeler)

DYSY'yi Etkileyen Faktör Grupları	Faktörler
I. Politik Faktörler	<ul style="list-style-type: none">• Ekonomik, politik ve sosyal istikrar,• Özelleştirme politikası,• Yabancı iştiraklerin anlaşma standartları,• Ticaret politikası, ticaret politikası ve DYSY tutarlığı,• Piyasaların yapısı ve işleyişine ilişkin politikalar (özellikle; rekabet ve işletme satın alma ve birleşme politikaları),• Yabancı yatırımlara ilişkin uluslararası anlaşmalar,• Vergi politikası.
II. Yatırım Ortamına İlişkin Faktörler	<ul style="list-style-type: none">• Yatırımların promosyonu (imaj yaratılması, ülke pazarlanması vb.),• Yatırım teşvikleri,

	<ul style="list-style-type: none"> • Maliyetler (rüşvet, bürokratik etkinlik vb.), • Yatırım sonrası hizmetler, • Sosyal etkenler (Yaşam kalitesi vb.). 	
III. Ekonomik Faktörler	Yatırım Stratejileri	Faktörler
	Pazara Yönelme	<ul style="list-style-type: none"> • Pazar büyüklüğü ve kişi başına milli gelir, • Piyasanın büyümesi, • Bölgesel ve Küresel piyasalara giriş imkanları, • Tüketici tercihleri, • Piyasaların yapısı.
	Etkinliğe Yönelme	<ul style="list-style-type: none"> • Kaynakların/varlıkların maliyet ve işgücünün verimliliği, • Bölgesel entegrasyon anlaşmasına üyelik, ölçek ekonomisi. • Diğer girdilerin maliyeti (iletişim, ara mallar),
Kaynağa/Stratejik Varlığa Yönelme	<ul style="list-style-type: none"> • Vasıflı işgücü, • Hammaddeler, • Düşük ücretli vasıfsız işgücü, • AR-GE, • Fiziki altyapı (havaalanları, enerji, yollar, telekomünikasyon.), • Teknolojik, yenilikçi ve diğer yaratılmış varlıklar (markalar vb.). 	

Kaynak: Batmaz ve Tekeli, 2009:20.

DYSY'yi etkileyen bazı faktörler aşağıda sırasıyla incelenmeye çalışılmıştır.

2.6.1. Politik Faktörler

Yatırımcılar politik açıdan istikrarsız olan ülkeye yatırım yaparak sermayelerini riske atmayı istememektedir. Politik kurumların istikrarlı bir şekilde izlediği, uzun vadeli risklerin düşük olduğu ülkeler yabancı yatırımcılar için her zaman daha çekici ve bu güven ortamı oldukça önemli olmaktadır. Çünkü DYSY'de, daha çok uzun vadede beklenen karlar elde edilebilmektedir (Arıkan, 2006:34).

Hükümetler; yerli finans piyasaları ve kurumlar üzerindeki kısıtlamaları kaldırarak ve sermayenin serbest dolaşımına müsaade ederek küreselleşmeyi teşvik etmektedir. Böylelikle borçlular ehven şartlarda borç kullanırken, yatırımcılar nispeten denizaşırı ülkelere yatırım yapmaya yönelmektedirler (Nar, 2013:159).

Yabancılara ait mülkiyetlerin ulusallaştırılması gibi faaliyetler geçmişte yapılan yatırımları riske atabilmekte, siyasi olaylardaki olumsuzluklar ekonomik düzeni bozmakta, piyasalara kötü etki yapmakta, dolayısıyla gitmek istediği yerde öncelikle güvenlik ve emniyet bekleyen yabancı yatırımcının nakit akışı tahminini

zorlaştırmaktadır. Bu nedenle siyasi istikrarsızlık bir ülkenin doğrudan yabancı sermaye yatırımları için çekiciliğini azaltır ancak ekonometrik çalışmalar sıklıkla siyasi risk ile DYSY'nin ülkeye girişi arasında bir ilişki kurmada başarısız olmuşlardır (Yaşar, 2014:128-130).

Devlet politikalarındaki devamlılık ve tutarlılık sonucu ortaya çıkan idari istikrarlılık ve yatırımlar için gereken bürokratik işlemlerin; mümkün olduğunca basit, açık, anlaşılabilir ve adil olması gerekmektedir (Şener, 2013:20). Bu konuda yabancı yatırım açısından potansiyeli iyi olan ülkemize yabancı yatırımcı yatırım yapmayı istiyorsa hükümetin tavrı çok önemli görünmektedir. Dolayısıyla yabancı yatırımcının tedirgin olmaması için hükümete kim gelirse gelsin hükümetin tavrının aynı olması yani istikrarlı bir tutum sergilemesi gerekmektedir (Demirhan, 2015).

Gelişmekte olan ülkeler, düşük oranlı vergi uygulama yoluna giderek DYSY'yi çekmek istemektedir. Ancak gelişmekte olan ülkeler arasında, DYSY'yi kendi ülkelerine çekebilmek amacıyla oluşan rekabetin artması nedeniyle yabancı yatırımcılara uygulanan vergi oranları, giderek azalmaktadır. Böylece kendi ülkelerinde vergi oranlarının yüksek olduğunu düşünen yabancı yatırımcılar ve çok uluslu şirketler, bu vergi yükünden kurtulmak amacıyla vergi oranlarının düşük olduğu ülkelerde DYSY'yi yapmaktadırlar (Erdoğan, 2012:68).

Yasal süreçle ilgili politikaların karmaşıklığı ve şeffaf olmaması yatırımcılar açısından önemli bir engel olarak görülmektedir. Açık, kesin, kolay anlaşılabilir, yeknesak ve geniş çapta kabul görmüş uygulamaların noksanlığı, anlaşılmaz ve belirsiz bir iş ortamı oluşturmaktadır (Kovancılar, 2003:44).

Ara ve nihai mallar, üzerlerine konulan ortalama vergi oranları dikkate alınarak ölçülmektedir. Ticaret engellerinin DYSY'yi engellediği görüşüne göre tarifelerin ek yük getirmesi neticesinde ticaretin engellenmesiyle miktar olarak yatırımların azalacağı beklenmektedir (Batmaz ve Tekeli, 2009:22). Çünkü uluslararası piyasalarda rekabet edebilmenin unsurlarından biri maliyet olduğundan, yüksek tarifeler yatırımcıların ülkeye gelmesini engellemektedir (Arıkan, 2006:33).

Ülkelerin aralarında imzaladıkları ticaret anlaşmaları uluslararası mal ve hizmet piyasasında engellere neden olabilmektedir. Ülkeler bu anlaşmalar ile belli malların uluslararası ticaretini yasaklamakta, uluslararası ticarete gümrük tarifeleri, kotalar vb. sınırlamalarla mal ve hizmet ithalinin ve ihracatının belli sınırlarda yapılmasını sağlamaktadır (Özkök, 2003).

Küreselleşme ile birlikte özelleştirme faaliyetleri, birçok ülkenin ekonomik yönden gündeminde yer almaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin DYSY çekme başarısı, uygulamış oldukları özelleştirme faaliyetleri ile sağlanmaktadır (Özcan ve Arı, 2010). Özelleştirme ile yabancı yatırımcılar sabit bir yatırımı; komple yani sıfırdan satın alabilecekleri gibi sadece menkul değerlerini satın alarak ya da yatırım yapılan kuruma sermayedar olarak girmek suretiyle ortak olabilmekte dolayısıyla kurumların elde ettiği kazançtan bu şekilde paylarını alabilmektedirler (Kar ve Tatlısöz, 2008). Ancak özelleştirmenin; kısa vade içerisinde ve mutlak surette iş kayıplarına ve işçilerin koşullarının zorlaşmasına yol açacağına dair baskın düşünceler bulunmaktadır. Bu düşünceler özelleştirme ile rekabetçiliğin daha fazla artması, kamu harcamalarının ve açıklarının azaltılması, istikrarın sağlanması ve yeni iş olanaklarının yaratılması yönünde daha uzun vadedeki faydaların göz ardı edilmesine neden olmaktadır (Kovancılar, 2003:34). Ayrıca özelleştirme konusunda yabancı yatırımcılar yatırım için özendirilirken yeni tekeller yaratılmaması hususuna da dikkat edilmesi gerekmektedir (Ekinci, 2005:211).

IMF ve WB doğrudan yatırım tanımı içinde %10'dan fazla portföy yatırımlarını da doğrudan yatırım kabul ediyor ki özelleştirme buna örnek gösterilebilir. Fiziki kapasite de, sermaye birikiminde bir katkı sağlamayan yabancı yatırımdan daha ziyade “ulusal muamele” ilkesi çerçevesinde yatırım yapılan ülkenin işçisini, mühendisini vb. kullanılacağı sıfırdan bir yabancı yatırım arzulanmaktadır. Ancak Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımların %10’u kadarının sıfırdan yabancı yatırım olduğunu, doğrudan yabancı yatırımlarda sıfırdan yatırımların büyüme kalitesini, özünde finansman kalitesini yükselttiğini ifade etmek gerekmektedir (Konukman, 2015:103-105).

“Greenfield Investment” olarak bilinen sıfırdan yatırımlar; yabancıların gelip yeni fabrika kurması ya da mevcut kapasiteyi arttırması anlamına geliyor ki bu yatırımlar üretim, ihracat ve döviz girdisi açısından da daha fazla katkı potansiyeli olan yatırımlar niteliğinde görülmektedir. Büyüme potansiyeli yüksek ve yatırım ortamı iyi olanların bu tür yatırımları çekmesi şaşırtıcı görünmemektedir (Aslanoğlu, 2011:71).

Yakın geçmişe baktığımızda coğrafyamızda ortaya çıkan; Güney Akım’ın yerine Türk Akım’ın inşa edilecek olması, İran’a yönelik ambargonun ortadan kalkması için anlaşmanın imzalanmış olması, Doğu Akdeniz’deki petrol ve gaz keşifleri, Güneydoğu Anadolu’daki kayagazı potansiyeli ülkemize jeopolitik önem

ve refah kazandıracak gelişmeler arasında sayılabilmektedir. Bu önemli potansiyelin ortaya çıktığı dönemde ülkemizde aniden terörün artması; güven ortamının bozulmasına, enerji potansiyellerinin ertelenmesine, Güneydoğu Anadolu’da yatırımların durmasına ve yabancı yatırımcı için Türkiye’nin yatırım yapmada riskli bir alan haline gelmesine neden olmaktadır (Kumbaroğlu, 2015).

2.6.2. Ekonomik Faktörler

Pazar arayan DYSY için ev sahibi ülkedeki pazar genişliği, pazarın gelişme hızı, bölgesel ve küresel pazarlara erişim olanağı, ülkeye özgü tüketici tercihleri, pazar yapısı ve yerel ticaretin gelişmişliği önem arz etmektedir. Çünkü, yabancı yatırımcı açısından yatırım yapılan ülkenin pazar genişliği ve gelişme hızı daha fazla talep ve daha fazla karlılık anlamına gelmektedir (Efe, 2002:15).

Pazar büyüklüğünün tespitinde ölçü olarak kullanılacak ekonomik değişkenler, nüfus, GSMH, GSYİH ve büyüme oranları sayılabilir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde pazar büyüklüğü DYSY’yi çekmede önemli bir faktör, sözü edilen bu faktörlerde yaşanan sıkıntılar ise gelişmekte olan ülkeler açısından önemli bir çıkmaz olarak görülmektedir. Örneğin, kişi başına GSMH’de meydana gelen önemli artışlar DYSY’yi olumlu, aksine bir durum söz konusu olduğunda ise olumsuz etkilemektedir. Benzer şekilde GSMH ve büyüme oranları da yabancı yatırımcıya, bir ekonomideki pazar büyüklüğü ve potansiyel pazar büyüklüğü hakkında önemli ipuçları vermektedir (Aydın, Başar ve Coşkun, 2007:505).

Yabancı ülkelerdeki kaliteli, bol ve ucuz hammadde kaynaklarına ulaşmak, üretimde kullanabilecek nitelikte ve nicelikte bol ve ucuz işgücü fırsatlarını elde etmek doğrudan yatırımlar ile gerçekleştirilmek istenenler arasında yer almaktadır (Sarıaslan, 2014:366).

Günümüzde bir ülkedeki hammadde zenginliği o ülke için fırsat niteliğini hala devam ettirmektedir. Ancak hızla emek tasarrufu sağlayan yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve bunların çok uluslu şirketler tarafından yoğun biçimde kullanılmasıyla ucuz işgücü izafi olarak önemini yitirmektedir. Toplam maliyetler içinde işçilik maliyetlerinin yüzde 10-15 gibi düşük bir düzeyde seyretmesi bu eğilimi destekler nitelikte görünmektedir. Bu duruma karşın, üst düzey yöneticilerin gelişmiş ülkelerdeki maliyetlerinin hızlı artışı ile uluslararası yatırımcıların iyi

eğitilmiş insan gücüne sahip gelişmekte olan ölkeleri tercih etmesine neden olmaktadır. Çok uluslu şirketler dünya çapında rekabetin hızla arttığı ve ürün geliştirmesinde hizmet kalitesinin öne çıktığı bir ortamda, eğitimli ve yüksek becerili işgücüne sahip ölkeleri tercih etmeye yönelmektedirler (Efe, 2002:16).

Döviz kurlarındaki ani düşüş ya da yükselişler; karlılığı doğrudan etkilediği için yabancı yatırımcılar tarafından takip edilmekte; reel döviz kurundan dolayı meydana gelebilecek risklerden kaçınmak isteyen yatırımcıların yatırım kararlarını değiştirebilmektedir. Değişken ya da istikrarsız makro ekonomik politikalar, belirsizliğin derecesini artıracığından dolayı uluslararası firmalara sorun yaratmaktadırlar. Örneğin, düşük enflasyon oranı, yatırımın yapılacağı öлке açısından, ekonomik istikrarın önemli bir işareti olarak kabul edilebilir nitelikte görünmektedir. Aynı şekilde yüksek enflasyon oranından; hükümetlerin bütçelerini dengede tutamayacaklarını işaret edebileceği gibi, merkez bankalarının para politikalarında başarısız olmalarına da yol açabileceği anlaşılabilir (Aydın, Başar ve Coşkun, 2007:505-506). Düşük enflasyonda, büyüme ve karlılığın potansiyeli artacağından imalat sanayine yatırım artışında bu husus önemli görünmektedir (Aslanoğlu, 2011:71).

Genel ekonomi politikalarının unsurları arasında dış ticaret politikası da yer almaktadır. Açık ekonomiler ihracat ve ithalatın yapıldığı ekonomiler olup; ihracat ve ithalata yönelik sınırlamaların boyutu ise ölkelerin açıklık derecesini göstermektedir. DYSY'nin belirlenmesinde açıklığın anlamlılığı bakımından geçerliliğini koruyan mevcut hipoteze göre; birçok yatırım projesinin ticaret edebilir sektörlere yönelmesi varsayımıyla uluslararası ticarete ölkenin ticari dışa açıklık derecesi karar vermede önemli bir faktör olarak görölmektedir (Batmaz ve Tekeli, 2009:23-24).

Yeni yatırımlar için tasarruf miktarları yeterli seviyelerde olmayan gelişmekte olan ölkeler, istihdam yaratma ve teknoloji transfer etme amacıyla DYSY'yi çekmek hususunda önemli teşvikler ve devlet destekleri sağlamaktadır. Sağlanan bu teşvikler ve devlet destekleri yatırım ve üretim maliyetlerini önemli ölçüde aşağıya çekmektedir (Sarıaslan, 2014:367).

Büyümenin DYSY üzerindeki tesirini daha iyi anlayabilmek için, hızlı ve yavaş büyüme oranlarına sahip iki ya da daha fazla ölkenin karşılaştırılması gerekmektedir. Daha hızlı büyüyen ekonomiler firmalara, nispi olarak daha iyi

fırsatlar sunmakta başka bir ifadeyle daha iyi kar olanakları sağlamaktadır (Açıklalın, Gül ve Yaşar, 2006).

Ana yolların, demiryollarının ve ulaşım sistemlerinin ev sahibi ülkenin büyüklüğüne uygun olması, DYSY'nin ülkeye girişlerini çoğaltmakta; telekomünikasyon hizmetlerinin artması, zamandan tasarruf sağlamakta, iletişim ve bilgi toplama maliyetlerini azaltmaktadır (Arı ve Özcan, 2010).

Finansal piyasalar, firmalarla borç verenleri ve yatırımcıları birbirine bağlamaktadır. İyi bir alt yapı da firmaları müşterilerine ve tedarikçilerine bağlamakta ve modern üretim teknolojilerinden yararlanmasına imkan tanımaktadır. Gelişmiş finansal piyasalar, ödeme hizmetleri sunmakta, tasarrufları harekete geçirmekte ve yatırım yapmayı arzulayan firmalara finansman imkanları sunmakta ki tüm firmalar böylelikle yatırım fırsatlarını değerlendirebilmektedirler (Bulut, 2009:90-91).

Ev sahibi ülkenin; ulaşımı, iletişimi ve dağıtımını kolaylaştıracak gelişmiş bir alt yapısının olması, ulaşım ağının gelişmiş olması, organize edilmiş sanayi bölgelerinin olması, iletişim ve enerji harcamalarının paylarının yüksek olması DYSY'yi etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Batmaz ve Tekeli, 2009:28).

2.6.3. Yerel Faktörler

Potansiyel doğrudan yabancı sermaye yatırımcısını yatırım yapmaya yöneltmek için tanıtım ve rehberlik hizmetlerini içeren yatırım teşvik programları, yatırım yapılacak ülkede görevlendirilecek yabancı personelin yaşam standardını ilgilendiren imkanların varlığı, ev sahibi ülkeye yapılacak DYSY'yi etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Kaymak, 2005:91).

Uygulama ve hizmet yönlendirmesi yerine yatırımcıların aşırı kontrol altına alınabilmesi için birçok gereksiz izinler ve denetimler istenmesi sonucu, genel olarak ağır ve hantal idarenin çıkardığı güçlükler sonucunda; kurumlar arası yetki savaşı ve aynı izinlerin birçok kurum tarafından istenmesi, dolayısıyla yatırımcıların süreci hızlandırmak için yaptıkları gayri maddi ödemeler, karmaşık ve sık değişen yasal çerçeve, yolsuzluklar gibi hususlar ortaya çıkmaktadır (Demiroğlu, 2012).

Yolsuzluk algısı yüksek, şeffaflık kültürüne sahip olmayan ülkelerde, sağlıksız ekonomik büyüme ve yüksek maliyetli üretim kaçınılmaz olup; bu durum tüm ülke ekonomisine ve halka zarar verir nitelikte görünmektedir (Türkey, 2015).

Kurumların işleyişinde saydamlık ile etkin bir kontrol sisteminin olmaması etkinsizlikleri ve yolsuzlukları artırabilmektedir (Kovancılar, 2003:24). Yolsuzluk, DYSY'yi vergi uygulanmışçasına düşürmekte ve yolsuzluğun topladığı gelir aynen vergi gibi bir etki yapmaktadır. Yolsuzluk ve yolsuzluğun tahmin edilememesi durumundaki artış, girişimler üzerinde uygulanan vergi oranındaki bir artışa eşdeğer olarak görünmektedir. Yolsuzluğun DYSY'yi ters yönde etkilemesi bu yatırımların getirdiği faydalardan yararlanılamamasına neden olmaktadır (Aydoğmuş, Kutlu ve Yıldırım, 2005).

Yatırımcılar üretilen malın yapısına bağlı olarak hammaddesinin bol ve ucuz olduğu aynı zamanda da üretimi için gerekli iklim ve arazi yapısına sahip olan ülkelere yatırım yapmayı tercih etmektedirler. Hammadde kaynaklarının dünyanın her yerine eşit olarak dağıtılmamış olması ve ürünün yapısına uygun iklim şartlarının her ülkede elverişli durumda olmaması bunun en önemli nedeni olarak gösterilebilmektedir (Şener, 2013:22).

DYSY'yi çekmek isteyen ev sahibi ülkeler potansiyel faydaların yüksek olduğu sektörleri yani önemli ölçüde bilgisayar, telekomünikasyon, eczacılık gibi dinamik sektörlerdeki şirketlerin yatırımlarını istemektedirler. Fakat bu sektörlerden DYSY çekebilmek için ev sahibi ülkelerin fikri mülkiyet haklarının güvence altına alınması konusunda ciddi bir tavır sergilemeleri gerekmektedir (Arıkan, 2006:32). Aynı zamanda bilgiye dayalı rekabetçi ekonomilerin en önemli mal varlığı, fikri mülkiyet hakları olduğundan dolayı da bu hakların korunması; yaratıcı yeteneğin ve iş dünyası ekseninde AR-GE odaklı yeni teknoloji oluşumunun desteklenmesini sağlamakta ve çizilen hukuki çerçeve ile eser sahibinin eseri üzerinden gelir elde etmesine imkan tanıyarak ekonomiye de katkıda bulunmaktadır (Erdoğan, 2012:112).

2.7. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımının Olumlu ve Olumsuz Yönleri

2.7.1. Olumlu Yönler

DYSY'nin, sermayeyi çeken ülke açısından milli gelir ve büyüme oranı üzerinde yaratacağı artış en önemli olumlu yön olarak yer almaktadır (Şener, 2013:25).

DYSY, gelişmekte olan ülke ekonomilerinin sınai yönden kalkınmalarını sağlamaya yönelik kaynak akışı yaratmaktadır (Kırlı Aydemir, 2005:27).

DYSY'nin ekonomik büyümeye etkileri söz konusu olduğunda; sermaye girişi, teknoloji transferi, organizasyonel ve yönetsel teknikler ve uygulamaların transferi, uluslararası piyasalara erişim imkanlarının gelişimi bahsedilen yararlar arasında yer almaktadır (Bulut, 2009:85-86).

DYSY, ülke ekonomilerinin gelişmesinde önemli bir rol oynamakta, ekonomik refah ve yüksek yaşam standartlarının bütünleyici bir parçası haline gelmektedir (Kırlı Aydemir, 2005:27). DYSY, verimlilik ve hizmetlerin kapsamı yönünden de büyük oranda olumlu etki yaratmaktadır. Bu olumlu etki, rekabetin yoğun olduğu sektörlerde daha da belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. DYSY, ülke halkının yaşam standardını yüksek seviyelere taşımaktadır. Bu ise düşen fiyatlar, daha kaliteli mallar ve hizmetler arasında tercih yapabilme olanağıyla kendini göstermektedir. Sektörde ve tedarikçilerde artan üretim ve verimlilik, milli gelirin yükselmesine dolaylı olarak katkı sağlar. İstihdam yönünden bakıldığında DYSY'nin etkisi ya tarafsız ya da olumlu olmaktadır. Doğrudan yabancı sermayeli yatırımlar yerel firmaları gerek rekabetin etkisiyle zorlayarak, gerekse birlikte çalışıklarına transfer etmek ve gerekli teknik bilgileri vermek suretiyle yeni teknolojiyi kullanmayı ve yeni işletme tekniklerini uygulamayı mecburi hale getirmektedirler. Bu da verimlilikte ve üretimde artış getirmektedir (Kaymak, 2005:79).

Yerel şirketler; yabancı sermayeli şirketlerin faaliyetlerini, üretim tekniklerini veya pazarlama stratejilerini taklit ederek daha randımanlı üretim yapmaya çalışabilmekte ya da artan rekabet sebebiyle daha randımanlı çalışmak zorunda kalabilmektedirler. Dolayısıyla daha verimli şirketlerin ekonomiye girmesiyle birlikte ortalama verimlilik artma eğilimi göstermektedir (Arıkan, 2006:43).

Ev sahibi ülkeye DYSY girişi ödemeler dengesi üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Bağlı şirket, üretimin bir kısmını ihraç ederek ya da ithal ikamesinde kullanarak ödemeler dengesini iyileştirmektedir (Arıkan, 2006:41-42).

DYSY'nin olumlu etkileri;

- Döviz girişinin sağlanması ile ödemeler bilançosu açıklarının kapatılmasında,

- Ürün çeşitliliği artırmak suretiyle sınırlı pazar ve ürün bağımlılığını azaltan etki yaratmasında,
- Üretimin artmasında,
- Sıfırdan yatırımlar, yeni teknoloji, alt yapı hizmetleri ve yönetim bilgisinin gelmesinde,
- Ekonomik büyümenin sağlanmasında,
- İç pazardaki rekabeti arttırarak tüketicilere fiyat ve kalite avantajı sağlamada,
- Ülke içindeki yeterli sermayenin yaratılmasında,
- İş hacmini genişleterek istihdama ve ücretlere katkıda bulunmasına,
- Refah ve gelir dağılımının iyileştirilmesinde,
- Elde edilen sermayenin tekrar reel ekonomiye kazandırılması sonucu yaratılan istihdam artışında,
- İhracatın artışında,
- Finansal piyasaların gelişmesinde,
- Dış ekonomik ilişkilerin güçlenmesinde,
- Kurulan işletmelerin verimli ve etkin çalışmalarıyla vergi gelirlerinin artmasında,
- Kamu maliyesine katkıda bulunmasında, görülebilmektedir (Şener, 2013:26 ve Çengeler, 2014b).

2.7.2. Olumsuz Yönler

DYSY’de çok uluslu şirketlerin, ev sahibi ülkeler üzerinde zaman zaman olumsuz etkileri bulunabilmektedir. Özellikle, ev sahibi ülkenin küçük ve gelişmeye yeni başlayan bir ülke olması durumunda, bu şirketlerin ulus-devletin politik direktiflerinden fazlasıyla bağımsız olması halini yaratmakta ve söz konusu şirketlerin, ev sahibi ülkelerin içişlerine müdahalede bulunma eleştirilerinin hedefi olmaktadır (Kırlı Aydemir, 2005:31).

DYSY, başka bir ülkede tesis ve insan kaynağı oluşturma anlamına gelmektedir ki, bu ihracattan daha riskli görünmektedir (Öztürk, 2007:218).

Özelleştirmeler aracılığıyla yabancılara satılan kuruluşların ülke sermayesi üzerindeki her türlü hakkı karşı tarafa devredilebilmektedir. Bu da gelecek kuşakların

ülke içinde alınabilecek stratejik kararlarda daha az söz sahibi olmasına neden olacak sonuçlar ortaya çıkarabilmekte ve böylelikle kendi güvenlik politikaları üzerinde olumsuz etki yaratabilmektedir (Şener, 2013:27).

DYSY, işçileri sürekli güvenli olmayan ortamlarda çalışmaya zorlarken doğanın tahribatını artırmakta ve ev sahibi ülkenin kültürleri üzerinde geldikleri ülke kültürünün egemenliğinin artmasına sebebiyet vermektedir (Şener, 2013:28).

Aynı zamanda doğrudan yabancı sermaye yatırımcısı kendi mevcut teknolojileri ile gelip ev sahibi ülkeyi kendi teknolojisine bağımlı bir duruma getirmektedir. Dolayısıyla kendi üretemeyen yerli sanayiciler iç pazarda çok uluslu şirketlere karşı rekabet edememektedir (Şener, 2013:28). Doğrudan yabancı sermaye yatırımcısının; ev sahibi ülkeden imtiyaz ve ek güvence istemesi, ev sahibi ülkede iki yabancı şirketin şubelerinin birleştirilmesi, potansiyel rakiplerin oluşturduğu ortak girişimler veya bir şirketin satın alınmasıyla tekelleşmeye gitmek istemesi; giriş engelleri ile korunan ve yüksek derecede yoğunlaşmanın bulunduğu sanayilerde küçük şirketlerin piyasadan silinmesi amacıyla ortaya konan danişıklı uygulamalar anti rekabetçi eylemler açısından önem arz etmektedir (Erdoğan, 2012:191).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımcıların yaptıkları yatırımlar dolayısıyla ev sahibi ülkede elde ettikleri karları yurtdışına transfer etmesi, üretim faktörlerine yapılan ödemeler neticesinde ülkeden döviz çıkışının olması, bağlı şirketin yurt dışından ara mal ya da hammadde ithal etmesi, ödemeler dengesi üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir (Arıkan, 2006:42). Keza üretimin sona ermesi durumunda, ev sahibi ülkeye getirilmiş olan sermayenin ülke dışına çıkarılması da ödemeler dengesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Erdoğan, 2012:189).

Ev sahibi ülkelerin ekonomik bütünlüğünü bozması, ithalat yasakları ve gümrük vergileri gibi koruyucu dış ticaret kısıtlamalarının aşılması, yerli şirketler karşısında yabancı şirketlere (teknoloji, yüksek sermayeleri, yöneticilik bilgisi gibi artılarından dolayı) haksız rekabet üstünlüğü sağlaması gibi olumsuz etkileri de görülmektedir (Saatçioğlu, 2002).

3. DYSY ÇEKMEDE TÜRKİYE'DE UYGULANAN VERGİSEL TEŞVİKLERE GENEL BİR BAKIŞ

3.1. Vergi ve Teşvik Hakkında Açıklamalar

3.1.1. Vergi

Vergi, devletin veya devletten aldığı yetkiye dayanan kamu tüzel kişilerinin geniş anlamdaki kamusal faaliyetlerinin gerektirdiği harcamaları karşılamak ya da kamusal görevlerinin gereklerini yerine getirmek amacıyla ve yasal esaslara uymak kaydıyla hukuki cebir altında, özel bir karşılık vaadi olmaksızın geri vermemek üzere gerçek kişilerle gerçek olmayan kişilerden aldıkları para tutarları olarak tanımlanmaktadır (Bıyık ve Kıratlı, 2000:3).

3.1.2. Teşvik

Türk Dil Kurumu sözlüğünde “teşvik”, isteklendirme ve özendirme olarak tanımlanmaktadır. Teşvik, bir ekonomik sistem içerisinde ulaşılması hedeflenen iktisadi ve sosyal amaçlar doğrultusunda gelişmesi istenen ekonomik faaliyetlere devlet tarafından sağlanan maddi destek ve kolaylıklar olarak ifade edilmektedir. Diğer bir tanıma göre de teşvik; “belirli ekonomik ve sosyal faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak gayesiyle, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen nakdi ve/veya gayri nakdi destek, yardım ve özendirmeler” olarak ifade edilmektedir (Ezer ve Şimşek, 2013: 25).

Diğer bir tanıma göre teşvikler, devlet tarafından çeşitli gayelerle özel veya kamu teşebbüslerine, bir karşılık mukabilinde veyahut karşılıksız olarak yapılan nakdi ve aynı yardımlar olarak da ifade edilmektedir (Mat, 2007:25).

Teşvik; üreticilerin devletin desteği olmadan elde edebilecekleri kardan daha yüksek bir kar elde etmesi veyahut tüketicilerin mal ve hizmetleri daha düşük fiyata

satın almasına yönelik uygulanan devlet müdahaleleri olarak tanımlanmaktadır. “Yatırım teşvik” kavramı ise, bölgelerarası dengesizlikleri gidermek, istihdamı arttırmak, sermayeyi tabana yaymak, katma değeri yüksek ileri ve uygun teknolojilerin kullanılmasını sağlamak ve uluslararası rekabet gücünü arttırmak amacıyla uluslararası yükümlülükler de dikkate alınarak yatırımların kamu tarafından desteklenmesi olarak tanımlanmaktadır (Avcı, 2014).

Gelişmekte olan ülkelerin çoğunluğu DYSY’ye karşı dış sorumluluğun, vergilendirme hususunda yerli sorumluluktan daha önemli olacağını söylediğinden bu noktada sermaye piyasalarının serbest bırakılması önem arz etmektedir. Sanford 1980’lerde bu durumu; devletin sınırlarını geri çeken, serbestlik sağlayan, döviz kurunu serbest bırakan, özelleştiren, rekabet yaratan ve özel sektörün geri kalanında yönetsel verimliliği artıran bir programın parçası olduğu şeklinde tanımlamaktadır. Ekonomik dünyada ise bu durumu; vergi deformasyonunu en aza indiren, vergisel engelleri azaltmayı hedefleyen, eşit şartlar oluşturma güdüsü olarak tanımlamaktadır. Ekonomik küreselleşme veya küresel sermayenin etkisi, vergi politikalarının bu şekilde yeniden şekillenmesinde önemli olmuştur. Neo-liberal paradigmanın kurumsallaştırılması ve uluslararası yardım için borç akışının sürmesi, vergi politikalarını genel olarak küresel sermayeden etkilenecek biçimde yönlendirmiştir ki buna bir örnek olarak yabancı yatırımlarla alakalı vergi teşviklerinin yaygın kullanımını söylenebilmektedir. Burada; eşitlik ve dağıtımlarda adalet kavramına az vurgu yapılması ve devletin rolünü azaltmak amacıyla devlet mekanizmalarını kullanma amacı gütmeye olarak iki önemli husus ortaya çıkmaktadır (Nar, 2013:160-161).

Teşvikler, devlete maliyet yüklediğinden kamu harcaması olarak nitelendirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında teşvikler; kamu tüzel kişilikleri tarafından gerçekleştirilmesi, kamusal finansman kaynakları ve harcamanın yapıldığı alan üzerinden kaynak bölüşümünü etkilemesi, dolaylı ve dolaysız olarak uygulanabilmesi, kaynak ayırıcı biçimde belli sektör ve bölgelere yönlendirilebilmesi açısından kamu harcaması niteliğinde ortaya çıkmaktadır (Selen, 2011:258).

Kamu gelirleri açısından ise teşvik unsurları bir vergi harcamasıdır ki devletlerin sosyo-politik ve ekonomik amaçlara yönelik vergi sisteminde oluşturulabileceği vergi indirimi, istisna, muafiyet ve diğer mali yükümlülüklerle ilişkin terkin ve indirimlerin tümü olarak ifade edilmektedir. Başka bir söylemle

kamu adına doğmuş veya doğabilecek alacak hakkında ve kabiliyetinden vazgeçilmesi sonucu potansiyel kamu gelirinden mahrum kalınması olup; mahrum kalınan kamu gelirinin miktarı vergi harcaması tutarı olarak ifade edilmektedir (Selen, 2011:257).

Vergi harcamalarının kamu harcamalarından ayrıldığı noktalar;

- Vergi harcamalarının maliyeti kamu gelirleri içinde gizlenebilirken; kamu harcamaları maliyetleri düzenli olarak bütçede kalemler halinde görülebilir,
- Vergi harcamaları özel sektöre ve özel karar alımını teşvik ettiğinden vergi ve kamu harcamaları arasındaki seçim kamu ve özel güç arasında dengenin değişimini ifade eder,
- Vergi harcama kalemleri az olduğundan daha basittir,
- Vergi harcamaları vergi matrahını daraltacağından vergi oranı indirimine bir alternatif oluşturur, böylelikle yüksek vergi oranlarını korur,
- Vergi harcamalarının kullanımını tahmin etmek zordur,
- Vergi harcamalarının sonucu yılsonuna kadar belirlenemez ancak; bu durumun aksine kamu harcamalarının sonucu ise bellidir,
- Vergi harcamaları vergi mükelleflerinin kendi seçimleri konusunda karar almalarında izin verirken; kamu harcamaları daha genel tercihlere dayanır,
- Vergi harcaması vergi yükümlüsü olmayanı dışlar,
- Vergi yasalarının karmaşıklığının çoğunu vergi harcamaları oluşturmaktadır. Dolayısıyla vergi harcamaları daha karmaşık ve yönetilmesi zor olarak açıklanabilmektedir (Giray, 2012: 36-37).

Teşvik sisteminin etkinliğinde kullanılan araçların performansının ölçülebilmesi, teşvik uygulamasına ilişkin zamanlama, teşvikin hangi kurumsal yapı çerçevesinde verildiği, uygulanacak teşvik unsurunun niteliğinin önemli ve belirleyici olması nedeniyle teşvik sisteminde bulunması gereken özelliklere aşağıda yer verilmektedir (Selen, 2011:52-53-54-55):

- Yeniden yapılanmayı sağlayacak faaliyetlere yer verilmelidir,
- Teşvik politikalarının başarı veya başarısızlığını ölçmek için açık, kesin ve gerçekçi ölçütler kullanılmalıdır,
- Gerektiğinden fazla uzun sürmeyecek hükümler getirilmelidir,
- Sektörler değil faaliyetler teşvik edilmelidir,

- Teşvik edilen faaliyetler olumlu dışsallıklara ve yönlendirme gücüne sahip olmalıdır,
- Uygulayıcı kuruluşlar en üst düzeyde siyasal yetkiye sahip olanlar tarafından yakından denetlenmeli ki özel çıkarların bu kuruluşlara egemen olması önlenebilmelidir,
- Teşvik politikalarını uygulayacak kuruluşlarla özel kesim arasında iletişim kanalları sürekli açık olmalıdır.

Küçük işletmeler büyük işletmelere oranla vergi teşviklerine daha duyarlı olup; yeni kurulan şirketler başlangıç maliyetlerini azaltan, mevcut firmalar ise karlarını arttıran teşvikler tercih etmektedir (Karaca, 2003).

3.2. Vergi Teşviklerinin Amaçları

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere has bir olgu olmayan vergi teşviklerinin amacı sadece ekonomik kalkınma olmayıp aynı zamanda sosyal ve toplumsal kalkınma olarak da söylenebilmektedir. Bu nedenle her ekonomide vergi teşviklerinin bulunması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Dünyanın en gelişmiş ekonomilerinde dahi açık veya gizli vergi teşvik tedbirleri bulunmaktadır (Bıyık ve Kıratlı, 2000:8). Vergi teşvikleri makro ve mikro ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesinde önemli bir maliye politikası aracı olarak görülmektedir (Mat, 2007:26).

Ekonomi sistemlerinde önemli bir yere sahip olan teşviklerle; yatırımların belirli alanlara yapılmasının sağlanması, toplam yatırım hacminin artırılması, toplam kaynaklar içinde öz kaynakların çoğaltılması, geri kalmış bölgelere yatırımların özendirilerek gelişmişlik farkının en az seviyeye indirilmesi, teknolojik gelişmelere adaptasyon gibi faydalar amaçlanmaktadır (Çiçek, 2001).

Vergi teşviklerin temel amacı, kaynakların en verimli şekilde değerlendirilerek iktisadi kalkınma ve büyüme için kritik olduğuna karar verilen sektörlerde ve bölgelerde teşviklerin yoğunlaştırılması olarak söylenebilmektedir. Vergi teşviklerinin öngördüğü amaç ve hedefler kısaca; yatırımların milli gelir içindeki payını artırmak, yeni istihdam olanakları yaratmak, verimliliği artırmak, kaynakları belirli sektörlerle yönlendirmek, bölgesel kalkınmayı ilerletmek, teknolojik gelişmeleri desteklemek, ihracat kapasitesini artırmak, çevre koruma faaliyetlerini özendirmek olarak sıralanabilmektedir (Ezer ve Şimşek, 2013:26).

Ayrıca; belli mal ve hizmetlerin üretimini sağlamak, yeni bir sanayi dalını korumak, ekonomik çeşitliliğe ulaşmak veya endüstriyel ilerlemeyi içeren endüstriye ulaşmak, öncelikler, emek yoğun endüstrilerini desteklemek amacıyla istihdam artışının sağlanması, eğitim ve beşeri sermayenin geliştirilmesi, AR- GE çalışmaları ve yenilikler de teşviklerin öngördüğü amaç ve hedefler arasında sayılabilmektedir (Avcı, 2014).

3.3. Teşviklerin Avantajları ve Dezavantajları

Teşvikle ilgili değinilmesi gereken iki husus bulunmaktadır;

1- Piyasa ekonomisinin, sadece kazananları ödüllendirmesinden dolayı değil kaybedenleri ezdiği için çok çalışmayı ve ilerlemeyi artırdığı söylenebilir. Geriye baktığımızda buhar motoru, çukruk, telefon gibi teknolojik atılımlardan hayranlıkla bahsedilmekte ama bu teknolojik gelişmeler nalbant, terzi ve telgraf operatörü için zamanı kötüleştirmektedir. Yaratıcı yıkım sadece piyasa ekonomisinde olabilen bir şey değil, olması gereken bir şey olarak görülmektedir (Wheelan, 2015:45-46). Bilinmesi gerekir ki rekabet diğer insanları da içine kattığında iyi olmaktadır. Rekabet bazı ilginç politika değişiklikleri de yaratır ki devlet rekabetin kuşatması altındaki firma ve sanayilere yardım etme, rekabetten etkilenen işçileri koruma baskısı ile karşı karşıya kalmaktadır (Wheelan, 2015:47).

2- Kamu politikasını büyük ölçüde karmaşık hale getirmektedir. Parayı zenginden alıp yoksula aktarmak o kadar kolay olmadığı gibi zenginler ile vergi mükellefleri de bu sırada boş durmamaktadırlar. Dolayısıyla vergilendirme hususunda mümkün mertebeye davranışlarını değiştirme, parayı gezdirme, geliri saklayıcı yatırımlar yapma ya da daha aşırıya kaçarak başka bir ülkeye gitmek eğilimi göstermektedirler (Wheelan, 2015:47-48).

Küreselleşme bir sorundur denilecek noktada ulusal sınırlar, piyasaların liberalleşmesi sonucunda ortadan kalkmakta üretim faktörleri kolaylıkla yer değiştirebilmektedir. Bu durumda yasal olsun olmasın sermaye sahipleri (çok uluslu şirketler), bankalar, uluslararası yatırımcılar vergisel stratejileri en iyi şekilde kullanabilmektedir. Böylelikle küresel sermayeli ve büyümekte olan şirketler karlarını maksimize etmek amacıyla bütünüyle vergi vermekten kaçınabilmektedir. Pek çok ilaç firmasının yaptığı gibi faaliyetlere yönelik tüm fikri ve mülki haklar

yurtdışına taşınabilmekte yine bu maksatla karmaşık muhasebe teknikleri kullanılabilir (Nar, 2013:165-166).

Doğrudan yabancı yatırım sunan çok uluslu şirketler; ana ülkeden çıkış, ucuz iş gücü arama, vergiden kaçınma, kirlilik cenneti bulabilme arayışında olmaktadır. Böylelikle yabancı yatırım ile yatırım yapılan ülke arasında tamamlayıcılık ilişkisi doğmaktadır. Buna karşın hükümetler; kaynak ihtiyaçlarına karşın vergi indirimleri, istihdam olanakları, sübvansiyonlar gibi cazibe merkezli teşvikler sunmaktadır (Nar, 2013:165).

Uluslararası vergi bilgi değişimi standartlarına uymayan ve belirlenen standartlarda bilgi vermeyen ülkeler olarak tanımlanan vergi cennetleri, vergi teşviklerinin aşırı olarak uygulanmasına neden olur ki kontrolsüz kalkınmayı sağlamaktadır (Çengeler, 2014a, Giray, 2012: 34). Burada yabancı sermayenin vergi cenneti ülkelere gitme nedenleri arasında; bulunulan ülkedeki politik istikrarsızlıklar nedeniyle geleceği güvence altına almak, uluslararası şirketlerin coğrafi olarak genişleme istekleri, bazı şirketlerin rakiplerden uzaklaşarak yeni ürünler geliştirme istekleri, banka hesapları kullananların ve hisse senetleri bulunduranların bazı hesap ve işlemleri gizleme isteği vb. hususların varlığı söz konusu olabilmektedir (Çengeler, 2014a).

Kayıtlı ekonomide vergi kaybından kasıt vergi kaçakçılığı, vergi teşvikleri, vergi sığınakları anlaşılmaktadır. Vergi kayıp ve kaçaklarının yaygın olduğu ülkelerde veya bölgelerde firmalar vergiden kaçınma yollarını teşviksiz elde edebildiğinden vergi teşviklerinin bir anlamı kalmamaktadır (Giray, 2012: 31-32).

Teşviklerin hedeflenen alanlarda kullanılması, teşvik edilmesi düşünülmeyen alanların teşvikten yararlanması, teşvik edilen çoğu yatırımın herhangi bir teşvik olmaması halinde de gerçekleştirilecek olması dolayısıyla teşviklerin sadece gelir kaybı anlamına gelmesi ciddi idari sorunlar, karmaşıklık ve uyum maliyetleri yaratılması ve piyasalara yapılan müdahalelerin önemli refah maliyetleri oluşturması; vergi teşviklerinin efektif olmadığı hususunda etkili olduğu görülmektedir (Karaca, 2003).

Bir ülkede işletmelerin rekabet gücünü arttırmak ya da yabancı yatırımları ülkeye çekebilmek için, vergi yükümlülerinin vergi yüklerini azaltarak bir ülkenin ulusal ekonomisini geliştirme olarak tanımlanan vergi rekabetindeki uygulamalar dünya refahını optimum noktasının altına düşüren yanlış kaynak dağılımına yol açmaktadır (Giray, 2012: 33).

Yapısal sorunları olan ülkelerin, vergi politikaları aracılığıyla DYSY konusunda olumlu sonuçlar almaları zor görünmektedir. Ancak vergi politikalarının DYSY üzerinde belirleyici faktör konumunda olmaması, hiç etkisi olmadığı anlamına da gelmemektedir (Karaca, 2003).

BM ve sosyal konsey alt komisyon raporunda küreselleşmenin parçası olan çok uluslu şirketlerin gelişmekte olan ülkelere uyguladıkları post kolonyal sömürünün ne kadar dayanılmaz hale geldiği vurgulansa da; genel kanı küreselleşmenin maliyetinden çok faydası olduğu yönündedir ki maliyetlerde kamu harcamaları ve vergilendirmeye yönelik politikalara yansımaktadır (Nar, 2013:160).

3.4. Mali Teşviklerin Maliyetleri

Teşvikler bir anlam ifade etmektedir. Adam Smith'in "Ulusların Zenginliği" kitabındaki bir öngörüsünde "komisyonlu çalışıyorsak, daha çok çalışırız; benzinin fiyatı artıyorsa, daha az araba süreriz; üç yaşındaki kızım ben telefonla konuşurken ağladığında oreo alacağımı öğrenirse o zaman ben telefonda konuşurken ağlayacaktır." demektedir. Dolayısıyla saçma gibi görünse de dünyayı bireysel çıkarlar döndermektedir (Wheelan, 2015:34). Vergiler yatırımı kösteklemektedir. Riskli yatırımı göze alan bir girişimcinin; beklediği getiri 100 milyon dolar olursa bu riskli yatırımı yapmakta ancak vergiler yüzünden beklenen getiri 60 milyon dolara inerse bu yatırıma kalkışmamaktadır (Wheelan, 2015:96).

Vergisel teşviklerin bazı istisnalar dışında daha çok gelişmekte olan ülkelere uygulanma nedenleri arasında; vergisel teşviklerin maliyetlerinin kolayca hesaplanamaması ve doğrudan teşviklerde olduğu gibi direkt parasal destekler içermemeleri yer almaktadır. Dolayısıyla vergisel teşvikler bütçeye doğrudan bir etki yaratmamakta, DYSY gerçekleştiği andan itibaren devreye girdiklerinden etkileri tedrici nitelikte olmaktadır. Bu da vergisel teşviklerin ne derece etkin oldukları, maliyetlerinin ne kadar olduğu sorularını yanıtsız bırakmaktadır (Benk, 2005).

Vergisel teşviklerin uluslararası açıdan oluşturduğu maliyet unsurları arasında; zararlı vergi rekabeti, yabancı yatırımcının ev sahibi ülkede yaptığı doğrudan yatırım ile elde ettiği gelirin vergisini kendi ülkesinde ödeyeceğinden ev sahibi ülkeden yabancı yatırımcının kasasına ekstra bir kazanç girmemesi, yabancı sermaye yatırımlarının dünya üzerindeki dağılımının olumsuz yönde etkilenmesi, teşvik uygulanmayan yatırımlar için kayıt dışı ekonomi ya da vergi kaçırma ilişkili

eğilimlerin görülmesi, teşvik politikası yürüten ev sahibi ülkelerin belli bir düzeydeki vergiden vazgeçmesi, teşviklerin uygulanması ile idareye bir takım bürokratik yükler yüklenmesi, yolsuzluk ve rant kollama gibi maliyetler yer almaktadır (Benk, 2005). Ayrıca Türkiye ekonomisi içinde kayıt dışı ekonominin büyüklüğü çok önemli bir faktör olduğundan vergi adaletsizliği, haksız rekabet ve istihdam alanında işverene ve çalışana da ekstra yükler getirmektedir (Ekinci, 2005:147). Bu nedenle kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması ve yolsuzluğun önlenmesi için etkin tedbirler alınması gerekmektedir (Ekinci, 2005:212).

3.5. Türkiye’de DYSY için Uygulanan Vergi Teşvikleri

3.5.1. Vergi Teşviklerinin Hukuki Dayanakları

Ülkemizde üretim ve istihdamı artırmak için yatırımlar, devlet destekleri ile teşvik edilmeye çalışılmaktadır. Ülkemizdeki teşvik sistemi; yasal düzenlemeler, BKK ve bu kararların uygulanmasına ilişkin tebliğlerle oluşturulmaktadır (Akyol, 2015).

Yatırımların teşviki konusunda, öncesine göre 2009 yılından itibaren farklı bir sisteme geçilmiştir. Buna göre yeni sisteme ilişkin esaslar 2009/15199 sayılı BKK ile yürürlüğe konulan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Karar ve Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına ilişkin 2009/1 sayılı Tebliğde açıklanmıştır. Bu sistemde Türkiye gelişmişlik düzeyine göre 4 bölgeye ayrılmış, yatırımlara sağlanan desteklerin yoğunluğu yatırımın bulunduğu bölgeye göre farklılaştırılmıştır. Ayrıca büyük ölçekli yatırımlarda da belirlenen sektörler bölge ayrımı yapılmaksızın desteklenmeye başlanılmıştır (Akyol, 2015).

2012 yılında uygulamaya konulan Yatırımlarda Devlet Yardımları ile ilgili mevzuat; 16.06.2012 tarihli 28328 sayılı RG’de yayınlanan 2012/3305 sayılı BKK ile yürürlüğe konulan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ve 20.06.2012 tarihli 28329 sayılı RG’de yayınlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin 2012/1 sayılı Tebliğ’dir (Kumkale, 2013:21). Ayrıca 2012/3305 sayılı BKK ile ana hatları oluşturulan teşvik sisteminde zaman zaman değişiklikler yapılmakta olup; en son değişiklik 08.04.2015 tarih ve 29320 sayılı RG’de yayımlanan 2015/7496 sayılı BKK ile yapılmıştır. Bu kararla yapılan değişikliklerin başında yatırım döneminde yararlanılacak katkı tutarlarının artırılması

ile birinci bölgede yapılan yatırımlar için de yatırım döneminde indirimli vergi uygulamasına olanak sağlanması yer almaktadır (Başar, 2015 ve Akyol, 2015).

2009 yılından önce uygulanan teşvik sistemlerinde bölgesel destekler, sektörel öncelikler gözetilmemiştir. 2009 yılından sonra uygulanan teşvik sistemlerinde ise illerde desteklenecek yatırımların hangi sektörlerden olması gerektiği belirlenerek, belirlenen sektörlerin dışında kalan faaliyetlerin bölgesel teşviklerden yararlanması engellenmiştir. 2012 yılındaki yeni teşvik sistemiyle Bölgesel Teşvik Uygulamalarında; her ilde desteklenecek sektörler, illerin potansiyelleri ve ekonomik ölçek büyüklükleri dikkate alınmış ve bölgelerin gelişmişlik düzeylerine göre yardım yoğunlukları farklılaştırılmıştır. Ancak sosyoekonomik açıdan en az gelişmiş bölge olduğundan her sektörün teşvikle destekleneceği 6. Bölge bu durumun tek istisnasıdır (Akduran ve Temelli, 2015:234). Temel olarak vergi, faiz, prim ve yer tahsisi hususlarında yatırım yapacaklara destek sağlanarak ithalat bağımlılığı yüksek olan ara malların üretiminin artırılması suretiyle cari açığın azaltılması ve uluslararası rekabet gücünü artırmaya yönelik, yüksek teknoloji ve yüksek katma değerli yatırımların özendirilmesi, DYSY'lerin yeterli seviyeye ulaşması amaçlanmaktadır (Ekonomi Bakanlığı ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, 2012 ve Güleç, 2012).

2009-2013 süresince altı bölgenin her birine belge adedine göre bakıldığında ve yatırım teşviklerinde sektörel dağılım incelendiğinde en büyük payı %50-%60 aralığında imalat sektörünün oluşturduğu, ikinci sırada hizmetlerin ve takiben madenciliğin, enerji ve tarım sektörlerinin olduğu görülmüştür. Sabit yatırım cinsinden teşviklerin sektörel dağılımına bakıldığında enerji sektöründeki yatırımlara alınan teşviklerin önemli bir payı olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin sanayileşme stratejisi Onuncu Kalkınma Planı'nda yıllık ortalama %5'lik bir büyüme öngörülmektedir ki; gerçekleşmesi beklenen üretim artışını desteklemek için enerji arzının artması bir zorunluluk olarak görülmektedir. Enerji arzı, özel sektör için girdi maliyetlerini azaltması, kamu sektörü için cari açık probleminin çözümünde önem taşımaktadır. Dolayısıyla 2009-2012 yıllarında açıklanan teşvik programlarının; sektör seçici özellikleri, teknoloji yoğun büyük ölçekli yatırımları ve enerji sektöründe yatırımları artırıcı etkisi olduğu gözlenmektedir (Akduran ve Temelli, 2015:242-243).

3.5.2. Türkiye’de DYSY için Uygulanan Teşvik Sistemi

15.06.2012 tarih ve 2012/3305 sayılı BKK ile yürürlüğe giren yeni teşvik sistemi beş ayrı uygulamadan meydana gelmektedir (<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208654>):

1. Genel Teşvik Uygulamaları
2. Bölgesel Teşvik Uygulamaları
3. Öncelikli Yatırımların Teşviki
4. Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki
5. Stratejik Yatırımların Teşviki

Bu teşvik uygulamaları kapsamında sağlanacak destek unsurlarına aşağıdaki Tablo 3.1’de yer verilmektedir:

Tablo 3.1 Ülkemizde Yeni Teşvik Sistemi Kapsamında Sağlanan Destek Unsurları

Sağlanan Destek Unsurları	Genel Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Öncelikli Yatırımlar	Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki	Stratejik Yatırımların Teşviki
KDV İstisnası	■	■	■	■	■
KDV İadesi***					■
Faiz Desteği **		■	■		■
Vergi İndirimi		■	■	■	■
Gümrük Vergisi Muafiyeti	■	■	■	■	■
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		■	■	■	■
Gelir Vergisi Stopajı Desteği*	■	■	■	■	■
Sigorta Primi (İşçi Hissesi) Desteği*		■	■	■	■
Yatırım Yeri Tahsisi		■	■	■	■

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208654>

* Yatırımın 6. bölgede gerçekleştirilmesi halinde sağlanmaktadır.

** Yatırımın Bölgesel Teşvik Uygulamalarında 3., 4., 5. veya 6. bölgelerinde gerçekleştirilmesi halinde sağlanmaktadır.

*** Sabit yatırım tutarı 500 milyon TL üzerinde olan stratejik yatırımlara sağlanmaktadır.

KDV istisnası, İndirimli Kurumlar Vergisi, Gümrük Vergisi muafiyeti, Faiz desteği ve Sigorta Primi İşveren Payı desteği önceki Yatırımlarda Devlet Yardımları mevzuatında da yer almakta olup, öteden beri uygulanan destek unsurları arasında yer almaktadır. Yatırım yeri tahsisi desteği ise 15 yıldan beri 53 kentte, 2009 yılından

itibaren bütün bölgelerde uygulanmaktadır. Sigorta Primi İşçi Payı ve Gelir Vergisi Stopajı destekleri ile KDV İadesi teşviki ise yeni destek unsurları arasında yer almaktadır (Güleç, 2012).

Cari açık sorununu aşma konusunda stratejik ve büyük yatırımların giderek daha fazla teşvik edileceği, yabancı sabit sermaye yatırımlarının bu kanalla çoğaltılmaya ve mümkün olduğunca vergisel ve mali destekleme yoluyla sağlanmaya çalışılacağı görülmektedir (Akduran ve Temelli, 2015:246).

3.5.2.1. Genel Teşvik Uygulamaları

Yapılacak olan yatırımlarda bölge ayrımı yapılmaksızın KDV İstisnasından ve Gümrük Vergisi Muafiyetinden; 6. bölgede gerçekleştirilen yatırımlar için ise Gelir Vergisi Stopaj Desteğinden yararlanabilmektedir (Akyol, 2012). Ayrıca; büyük ölçekli yatırımlar, bölgesel yatırımlar ve stratejik yatırımlar için ayrı teşvik uygulamaları öngörüldüğünden, söz konusu yatırımlar genel teşvik uygulamasından faydalanamamaktadır. Teşvik edilmeyecek yatırım konuları arasında yer alan yatırımlar ile şarta bağlı yatırımlar, bu şartları sağlamayan yatırımlar, bu teşvik uygulamalarından faydalanamamaktadır (Güleç, 2012). Sabit yatırım tutarı; 1., 2. bölgelerde en az 1 milyon TL, 3., 4., 5., 6. bölgelerde ise en az 500 bin TL olarak belirtilmektedir (Ekonomi Bakanlığı ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, 2012).

3.5.2.2. Bölgesel Teşvik Uygulamaları

Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan bölgesel dengesizlikler ve gelişmişlik farkları tüm bölgesel kalkınma çabalarına rağmen artarak sürdüğünden Türkiye'deki bölgelerarası dengesizlik sorununu gidermek için çeşitli bölgesel kalkınma araçları kullanılmış olup; bu araçlar arasında en önemlisi olarak yatırım teşvikleri olarak görülmektedir (Fırat, 2013).

Yeni teşvik sisteminin amaçlarından biri olarak belirtilen bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması amacının gerçekleştirilmesine yönelik olarak çeşitli bölgesel teşvik uygulamalarına yer verilmektedir. Yeni teşvik sisteminde ki bölgesel teşvik uygulamaları nedeniyle, iller sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyeleri dikkate alınarak 6 bölgeye ayrılmaktadır. Bu il sınıflandırılması dikkate alınarak her bir bölge için talep edilen asgari yatırım tutarlarında farklılaşma söz konusu olmaktadır. Bölgesel

Teşvik Uygulamaları her ne kadar bölgesel olarak adlandırılrsa da esasen il bazında bir farklılaştırma getirmektedir ki bu da yeni teşvik sisteminin önceki teşvik sistemlerinden en önemli farklarından biri olarak söylenebilmektedir (Güleç, 2012).

En az 500 bin TL'den başlamak kaydıyla desteklenen her bir sektör ve her bir il için ayrı ayrı olmak üzere belirlenmiştir (<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652>). Bölgesel teşvik uygulamalarında sağlanan destek unsurlarına aşağıdaki Tablo 3.2'de yer verilmektedir:

Tablo 3.2 Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Sağlanan Destek Unsurları

BÖLGESEL TEŞVİK UYGULAMALARINDA SAĞLANAN DESTEK UNSURLARI								
Destek Unsurları			BÖLGELER					
			I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Yatırım Yeri Tahsisi			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	OSB Dışı	15	20	25	30	40	50
		OSB İçi	20	25	30	40	50	55
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Destek Süresi (yıl)	OSB Dışı	2	3	5	6	7	10
		OSB İçi	3	5	6	7	10	12
Faiz Desteği	İç Kredi (Puan)				3	4	5	7
	Döviz / Döviz Endeksli Kredi (puan)		X	X	1	1	2	2
Sigorta Primi (İşçi Hissesi) Desteği (Yıl)			X	X	X	X	X	10
Gelir Vergisi Stopajı Desteği (Yıl)			X	X	X	X	X	10

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208654>
(✓=Var, X=Yok olarak kullanılmıştır)

Bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında; Vergi İndirimi, KDV İstisnası, Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği, Gümrük Vergisi Muafiyeti, Yatırım Yeri Tahsisi, Faiz Desteği (3., 4., 5. ve 6. bölgelerde gerçekleştirilecek yatırımlar için), Sigorta Primi Desteği (6. bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için), Gelir Vergisi Stopajı Desteği (6. bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için) yararlanılabilecek destek unsurları arasında yer almaktadır (Güleç, 2012).

Teşvik uygulamaları açısından illerin gelişmişlik düzeyini gösteren bölgesel il dağılımına Tablo 3.3'te yer verilmektedir:

Tablo 3.3 İllerin Gelişmişlik Düzeyini Gösteren Bölgesel İl Dağılımı

1. Bölge	2. Bölge	3. Bölge	4. Bölge	5. Bölge	6. Bölge
Ankara	Adana	Balıkesir	Afyonkarahisar	Adıyaman	Ağrı
Antalya	Aydın	Bilecik	Amasya	Aksaray	Ardahan
Bursa	Bolu	Burdur	Artvin	Bayburt	Batman
Eskişehir	Çanakkale*	Gaziantep	Bartın	Çankırı	Bingöl
İstanbul	Denizli	Karabük	Çorum	Erzurum	Bitlis
İzmir	Edirne	Karaman	Düzce	Giresun	Diyarbakır
Kocaeli	Isparta	Manisa	Elazığ	Gümüşhane	Hakkari
Muğla	Kayseri	Mersin	Erzincan	Kahramanmaraş	Iğdır
	Kırklareli	Samsun	Hatay	Kilis	Kars
	Konya	Trabzon	Kastamonu	Niğde	Mardin
	Sakarya	Uşak	Kırıkkale	Ordu	Muş
	Tekirdağ	Zonguldak	Kırşehir	Osmaniye	Siirt
	Yalova		Kütahya	Sinop	Şanlıurfa
			Malatya	Tokat	Şırnak
			Nevşehir	Tunceli	Van
			Rize	Yozgat	Bozcaada ve Gökçeada
			Sivas		
8 il	13 il	12 il	17 il	16 il	15 il

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, 2012.

Gökçeada ve Bozcaada 6. bölgeye dahil edilmiştir (Türk ve Fatihoglu, 2015).

3.5.2.3. Öncelikli Yatırımların Teşviki

2012/3305 sayılı BKK'nın 17. maddesinde, bazı konularda yapılacak yatırımlar öncelikli olarak kabul edilmiş ve bu kapsamda gerçekleştirilecek yatırımların bölge ayrımı yapılmaksızın 5. bölge teşvikleri ile desteklenmeleri; 6. bölgede yapılması halinde ise bulunduğu bölge teşvikleri ile desteklenmeleri uygun görülmüştür (Güleç, 2012). Öncelikli yatırımlar için sağlanan destek unsurlarına aşağıdaki Tablo 3.4'te yer verilmektedir:

Tablo 3.4 Öncelikli Yatırımlar için Sağlanan Destek Unsurları

Destek Unsurları	Destek Oran ve Süreleri*
KDV İstisnası	✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti	✓

Yatırım Yeri Tahsisi		✓
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği (Yıl)		7
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	40
	Vergi İndirimi (%)	80
Faiz Desteği	İç Kredi (Puan)	5
	Döviz / Dövizle Endeksli Kredi (Puan)	2

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652>

* 1-5. Bölgelerde yapılacak yatırımlar için 5. Bölge desteği, 6. Bölgede yapılacak yatırımlar için 6. Bölge desteği

(✓=Var olarak kullanılmıştır)

Öncelikli yatırımlar kapsamında beşinci bölge destekleri ile desteklenecek yatırım konularına aşağıdaki Tablo 3.5'te yer verilmektedir:

Tablo 3.5 Öncelikli Yatırımlar Kapsamında 5. Bölge Destekleri ile Desteklenecek Yatırım Konuları

1	Otomotiv, uzay veya savunma sanayine yönelik test merkezleri, rüzgâr tüneli ve bu mahiyetteki yatırımlar
2	Asgari 50.000 m2 kapalı alana sahip uluslararası fuar alanı yatırımları
3	Demiryolu ve denizyolu ile yük veya yolcu taşımacılığına yönelik yatırımlar
4	Savunma sanayi yatırımları
5	Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinde veya termal turizm konusunda bölgesel desteklerden yararlanabilecek nitelikteki turizm konaklama yatırımları
6	Madencilik yatırımları
7	Özel sektör tarafından gerçekleştirilecek olan kreş ve gündüz bakımevleri ile okul öncesi eğitim, ilkökul, ortaokul ve lise eğitim yatırımları
8	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK ve KOSGEB tarafından desteklenen Ar-Ge projeleri neticesinde geliştirilen ürünlerin veya parçaların üretimine yönelik yatırımlar
9	Maden Kanununa istinaden düzenlenmiş geçerli Arama Ruhsatı veya Sertifikasına sahip yatırımcıların ruhsatlı sahalarında yapacağı maden arama yatırımları
10	3213 sayılı Maden Kanununda tanımlanmış 4-b grubunda yer alan madenlerin girdi olarak kullanıldığı elektrik üretimi yatırımları
11	Mevcut imalat sanayi tesislerinde gerçekleştirilecek enerji verimliliğine yönelik yatırımlar
12	Atık ısıdan geri kazanım yolu ile elektrik üretimine yönelik yatırımlar
13	Asgari 50 milyon TL tutarındaki sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) yatırımları ve yer altı doğal gaz depolama yatırımları
14	Karbon elyaf üretimine veya karbon elyaf üretimi ile birlikte olmak kaydıyla karbon elyaftan mamul kompozit malzeme üretimine yönelik yatırımlar
15	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) teknoloji yoğunluk tanımına göre yüksek teknoloji sanayi sınıfında yer alan ürünlerin üretimine yönelik yatırımlar
16	Motorlu kara taşıtları ana sanayinde gerçekleştirilecek asgari 300 milyon TL tutarındaki yatırımlar ve asgari 75 milyon TL tutarındaki motor yatırımları ile asgari 20 milyon TL tutarındaki motor aksamları, aktarma organları/aksamları ve otomotiv elektroniğine yönelik yatırımlar

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208654>

3.5.2.4. Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki

Büyük ölçekli yatırımların belli alanlarda toplulaştırılmasının sağlanması ve milli kaynakların kullanımında verimliliğin sağlanarak israfın önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Büyük ölçekli yatırımlar kapsamında; Vergi İndirimi, Gümrük Vergisi Muafiyeti, Yatırım Yeri Tahsisi, KDV İstisnası, Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği, Sigorta Primi Desteği (6. bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için), Gelir Vergisi Stopajı Desteği (6. bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için) yararlanılabilecek destek unsurları arasında yer almaktadır. Ayrıca, yeni teşvik sisteminde, belirli bölgelerin veya kentlerin belirli kısımlarında yapılacak yatırımlar ile ölçek ekonomisini sağlamaya yönelik belirli usullerde yapılacak yatırımların da ayrıca desteklenmesi öngörülmektedir. Böylece yatırımların belli alanlarda toplulaştırılmasının sağlanması ve milli kaynakların kullanımında verimliliğin sağlanarak israfın önlenmesi hedeflenmektedir (Güleç, 2012).

Büyük ölçekli yatırımlar için sağlanan destek unsurlarına Tablo 3.6'da yer verilmektedir:

Tablo 3.6 Büyük Ölçekli Yatırımlar için Sağlanan Destek Unsurları

BÜYÜK ÖLÇEKLİ YATIRIMLAR İÇİN SAĞLANAN DESTEK UNSURLARI								
Destek Unsurları			BÖLGELER					
			I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Yatırım Yeri Tahsisi			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Sigorta Primi (İşçi Hissesi) Desteği (Yıl)			X	X	X	X	X	10
Gelir Vergisi Stopajı Desteği (Yıl)			X	X	X	X	X	10
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	OSB Dışı	25	30	35	40	50	60
		OSB İçi	30	35	40	50	60	65
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Destek Süresi (Yıl)	OSB Dışı	2	3	5	6	7	10
		OSB İçi	3	5	6	7	10	12

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208654>
(✓=Var, X=Yok olarak kullanılmıştır)

Aşağıda belirtilen 12 yatırım konusu, büyük ölçekli yatırımların teşviki çerçevesinde desteklenmektedir. Asgari sabit yatırım tutarı, yapılacak yatırım konusuna göre farklılık göstermekle birlikte (Tablo 3.7), en az 50 milyon TL olarak görülmektedir (T.C. Ekonomi Bakanlığı Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye

Tablo 3.7 Yapılacak Yatırım Konusuna göre Asgari Sabit Yatırım Tutarı

Sıra No	Yapılacak Yatırım Konuları	Asgari Sabit Yatırım Tutarları (Milyon TL)
1	Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	1.000
2	Liman ve Liman Hizmetleri Yatırımları	200
3	Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı	200
4	Motorlu Kara Taşıtlarının İmalatı Yatırımları	
4a	Motorlu Kara Taşıtları Ana Sanayi Yatırımları	200
4b	Motorlu Kara Taşıtları Yan Sanayi Yatırımları	50
5	Hava ve Uzay Taşıtları ve/veya Parçaları İmalatı Yatırımları	50
6	Transit Boru Hattıyla Taşımacılık Hizmetleri Yatırımları	
7	İlaç Üretimi Yatırımları	
8	Tıbbi Alet, Hassas ve Optik Aletler İmalatı Yatırımları	
9	Elektronik Sanayi Yatırımları	
10	Demiryolu ve Tramvay Lokomotifleri ve/veya Vagon İmalatı Yatırımları	
11	Makine (Elektrikli Makine ve Cihazlar Dahil) İmalatı Yatırımları	
12	Metal Üretimine Yönelik Yatırımlar: Maden Kanununda belirtilen IV/c grubu metalik madenlerin cevher ve/veya konsantresinden nihai metal üretimine yönelik yatırımlar (bu tesislere entegre madencilik yatırımları dahil)	

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652>

3.5.2.5. Stratejik Yatırımların Teşviki

2012/3305 sayılı karar kapsamında stratejik yatırımlar, ithalat bağımlılığı yüksek ürünlerin üretimi için yapılan yatırımlar olmakla beraber tüm bölgelerde yatırıma katkı tutarı %50, indirim oranı ise %90 olarak belirtilmektedir (Türk ve Fatihoğlu, 2015).

Yapılacak olan yatırımlar için bölge farkı gözetilmeksizin; KDV İadesi, Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği, KDV İstisnası, Faiz Desteği, Gümrük Vergisi Muafiyeti, Vergi İndirimi, Yatırım Yeri Tahsisi desteklerinden yararlanılmaktadır. 6.

bölgede gerçekleştirilecek yatırımlarda ise Sigorta Primi Desteği ve Gelir Vergisi Stopajı Desteği uygulaması yer almaktadır (Akyol, 2012).

Stratejik yatırımlar içinde değerlendirilen yatırımlar için; asgari sabit yatırım tutarı 50 milyon TL, yurtiçi toplam üretim kapasitesinin ithalattan az, katma değerinin %40, son bir yıl içinde gerçekleşen toplam ithalat tutarının 50 milyon ABD dolarının üzerinde olması gerekmektedir. Ayrıca asgari sabit yatırım tutarı üçmilyar TL'nin üzerinde olan öncelikli yatırımlar da stratejik yatırımlar olarak kabul edilmektedir. Ancak bu yatırım kapsamında sağlanacak faiz desteği tutarı yediyüzbin TL'yi geçemeyeceği hususu önem teşkil etmektedir (<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208654>).

Stratejik yatırımlar kapsamında desteklenen yatırım konularına aşağıdaki Tablo 3.8'te yer verilmektedir:

Tablo 3.8 Stratejik Yatırımlar için Sağlanan Destek Unsurları

STRATEJİK YATIRIMLAR İÇİN SAĞLANAN DESTEK UNSURLARI		BÖLGELER					
Destek Unsurları		I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası					✓		
KDV İadesi					✓		
		(Sadece 500 milyon TL ve üzeri yatırımlar için var)					
Gümrük Vergisi Muafiyeti					✓		
Yatırım Yeri Tahsisi					✓		
Sigorta Primi (İşçi Hissesi) Desteği (Yıl)		10 (Sadece 6. bölgede Gerçekleştirilecek Yatırımlar İçin)					
Gelir Vergisi Stopajı Desteği (Yıl)		10 (Sadece 6. bölgede Gerçekleştirilecek Yatırımlar İçin)					
Faiz Desteği	İç Kredi (Puan)	5					
	Döviz / Döviz Endeksli Kredi (Puan)	2					
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	50					
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Destek Süresi (Yıl)	7 (6. bölgede 10)					

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208654>
(✓=Var, X=Yok olarak kullanılmıştır)

3.6. Türkiye'de DYSY için Sağlanan Destek Unsurları

Türkiye'de doğrudan yabancı yatırımlar için sağlanan destek unsurlarına sırasıyla aşağıda yer verilmektedir.

3.6.1. Katma Değer Vergisi (KDV) İstisnası

Yurt içinden ve yurt dışından sağlanacak yatırım malı makine ve teçhizat için Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında KDV'nin ödenmemesi şeklinde uygulanmaktadır(<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652>).

Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 13/d maddesinde yatırım teşvik belgesi sahibi mükelleflere belge kapsamındaki makine ve teçhizat teslimlerinin KDV'den müstesna olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla bir malın istisnadan yararlanabilmesi için, öncelikle yatırım teşvik belgesi eki listede yer alması ve makine teçhizat niteliğinde olması, bu makine teçhizatın kullanıldığı faaliyetlerin tamamen ya da kısmen indirim hakkı tanınan işlemlerden olması gerekmektedir. Ayrıca KDV istisnası uygulaması, makine ve teçhizat niteliğindeki malların teslimine yönelik olduğundan dolayı hizmet ifaları bu uygulamadan faydalanamamaktadır (Çırtlık, 2014).

3.6.2. Gümrük Vergisi Muafiyeti

Yurt dışından sağlanacak yatırım malı makine ve teçhizat için Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında gümrük vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanmaktadır (<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652>).

3.6.3. Vergi İndirimi

Gelir veya kurumlar vergisinin, yatırım için öngörülen katkı tutarına ulaşınca kadar indirimli olarak uygulanması şeklinde ifade edilmekte ve büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar, bölgesel teşvik uygulamaları çerçevesinde düzenlenen teşvik belgeleri kapsamında sağlanmaktadır (<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652>).

Yatırımların teşvikinde en önemli vergisel teşvik olan “yatırım indirimi” uygulamasının 2006 yılında kaldırılmasından sonra doğan bu boşluğu gidermek üzere 2009 yılında 5838 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında

Kanunla yatırımları vergisel yönden teşvik etmek üzere KVK'ya "İndirimli kurumlar Vergisi" başlığı ile 32/A maddesi eklenerek getirilmiştir. Yatırımların vergi alacağına bir kısmından vazgeçilmek suretiyle devlet tarafından finanse edilmesi olarak uygulanan bir teşvik unsuru olarak tanımlanmaktadır (Türk ve Fatihoğlu, 2015 ve Özdemir, 2012).

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 32/A maddesi kapsamında indirimli kurumlar vergisinden yararlanmak isteyen yatırımcıların, teşvik belgesinde yer alan şart ve koşullar çerçevesinde gerçekleştirdikleri yatırım harcamalarını, kazançlarına uygulanacak indirimli kurumlar vergisi ile yatırıma katkı tutarı kadar indirebileceği belirtilmektedir (Oruç, 2015a).

5838 sayılı Kanunun 9. maddesiyle Kurumlar Vergisi Kanununa eklenen ve 6111 ile 6322 sayılı kanunlarla değişikliğe uğrayan 32/A maddesiyle ekonomik kalkınmanın hızlandırılması, istihdamın artırılması, bölgelerarası gelişmişlik düzeyi farkının en aza indirilmesi ve sektörel olarak da kümelenme olgusunun öne çıkarılarak yatırımların teşvik edilmesine yönelik olarak indirimli vergi oranı uygulanmaktadır (Çırtlık, 2015 ve Oruç, 2015b). 2012/3305 Sayılı Karar'da 6. bölgede gerçekleştirilen bölgesel, büyük ölçekli ve stratejik yatırımların katkı oranları ile Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi indirim oranları belirlenmiş; yatırım döneminde diğer faaliyetlerden elde edilen kazançlara da indirimli gelir ve kurumlar vergisi uygulanacağı belirtilmiştir (Çırtlık, 2015).

Yatırıma katkı tutarına mahsuben, gerçekleşen harcama tutarını geçmeden yatırıma katkı tutarının;

- Büyük ölçekli yatırımlar ve bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında olan yatırımlarda; 2. bölgede %10, 3. bölgede %20, 4. bölgede %30, 5. bölgede %50, 6. bölgede %80,
- Stratejik yatırımlarda 6. bölgede %80, diğer bölgelerde %50, oranlarını geçmemek üzere yatırım döneminde yatırımcının diğer faaliyetlerinden elde edilen kazançlarına indirimli gelir ya da kurumlar vergisi uygulanabilmektedir (Türk ve Fatihoğlu, 2015).

Bu destek unsuru kapsamında açıklanmaya muhtaç kavramlar aşağıda yer almaktadır:

İndirimli Kurumlar Vergisi; devletin teşvik etmek istediği yatırımlar için normal kurumlar vergisi oranının daha düşük oranlarda uygulanması ile olması gerekenden daha az tahsil edilen vergiyi ifade etmektedir (Türk ve Fatihoğlu, 2015).

Yatırıma Katkı Tutarı; indirimli Kurumlar Vergisi uygulanmak suretiyle tahsilinden vazgeçilen vergi yoluyla yatırımların Devlet tarafından karşılanacak tutarı ifade etmektedir (Oruç, 2015a).

Yatırıma Katkı Oranı; yatırıma katkı tutarının yapılan toplam yatırıma bölünmesi suretiyle bulunacak olan oranı ifade etmektedir (Oruç, 2015a).

İşletme Dönemi; yatırımın kısmen veya tamamen faaliyete geçmesinden itibaren başlayan dönem olarak ifade edilmektedir (Türk ve Fatihoğlu, 2015).

Yatırım Dönemi; kısmen faaliyete geçmiş olsa dahi yatırımın tamamlandığı ana kadar geçen süre olarak gösterilmektedir (Türk ve Fatihoğlu, 2015).

3.6.4. Faiz Desteği

Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında kullanılan ve en az bir yıl vadeli krediler için sağlanan bir finansman desteği olup; stratejik yatırımlar, çevre yatırımları, Ar-Ge ve 3., 4., 5., 6. bölgelerde bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında yapılacak yatırımlar için uygulanmaktadır. Teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının %70'ine kadar kullanılan krediye ilişkin ödenecek faizin ya da kâr payının belli bir bölümü Ekonomi Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır (<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652>).

3.6.5. Yatırım Yeri Tahsisi

Yatırım Teşvik Belgesi düzenlenmiş stratejik yatırımlar, büyük ölçekli yatırımlar ve bölgesel desteklerden yararlanacak yatırımlar için Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde uygulanmaktadır (<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652>).

3.6.6. Sigorta Primi Desteği

Yatırımlarda uygulanacak teşvik unsurları arasında, yatırımda istihdam edilecek personel giderlerine verilecek destek önemli bir yer tuttuğundan bu husus dikkate alınarak (Bakanlar Kurulu'nun 19.06.2012 tarih ve 28328 sayılı RG'de

yayımlanan 2012/3305 sayılı Kararı ve bu karara ilişkin 20.6.2012 tarihli ve 28329 sayılı RG’de yayımlanan Tebliğde); yatırım sebebiyle istihdam edilecek personel ile ilgili olarak işveren tarafından Sosyal Güvenlik Kurumuna ödenecek primlerin bir bölümünün Ekonomi Bakanlığı tarafından karşılanması olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu teşvik kapsamında, yatırım yapılacak iller 6 bölge olarak gruplanmaktadır (Aysoy, 2013).

Sigorta prim desteğinden faydalanmak için ise:

Aylık prim ve hizmet belgelerinin zamanında gönderilmesi; yasal ödeme süresi geçmiş sigorta primi, işsizlik sigortası primi, idari para cezası ve bunlara ilişkin gecikme cezası ve gecikme zammı borçlarının bulunmaması, yeniden yapılandırılmış veya tecil ve taksitlendirmenin olması; 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanununun 22/A maddesi uyarınca Maliye Bakanlığı tahsilat dairelerine müracaat tarihinden önceki 15 gün içinde vadesi geçmiş borcunun bulunmaması; sigorta primlerinin yasal süresi içinde ödenmesi, gerekmektedir. Ayrıca, kayıt dışı sigortalı çalıştırdığı veya sahte sigortalı bildiriminde bulunduğu tespit edilen işveren, bir yıl destekten faydalanamayacaktır (Aysoy, 2013).

3.6.6.1. Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği

Yatırım Teşvik Belgesi kapsamındaki yatırımla sağlanan, ek istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücreti karşılayan kısmı belirli bir süre için Ekonomi Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır. Stratejik yatırımlar, büyük ölçekli yatırımlar ve bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında düzenlenen teşvik belgeleri için uygulanmaktadır (<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652>).

2012/3305 sayılı BKK’da Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği’nden büyük ölçekli yatırımlar ile bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında desteklenen yatırımlarda söz konusu destek aşağıda Tablo 3.9’da gösterilen sürelerde; stratejik yatırımlar için ise sigorta primi işveren hissesi desteği 6. bölgede on yıl, diğer bölgelerde yedi yıl süreyle uygulanacaktır (Gökmen, 2012a).

Tablo 3.9 Büyük Ölçekli ve Bölgesel Yatımlarda Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği Uygulama Süresi

Bölgeler	31.12.2013 tarihine kadar (bu tarih dahil) başlanılan yatırımlar (Yıl)	01.01.2014 tarihinden itibaren başlanılan yatırımlar (Yıl)
1	2	-
2	3	-
3	5	3
4	6	5
5	7	6
6	10	7

Kaynak: Gökmen, 2012a.

2014/6058 sayılı Karar ile yukarıdaki tabloda belirtilen “31.12.2013” tarihi “31.12.2014”, “01.01.2014” tarihi de “01.01.2015” olarak değiştirilmiştir. Daha sonra da 2015/7496 sayılı Kararın 2. maddesi ile “31.12.2014” tarihi “31.12.2015”, “01.01.2015” tarihi de “01.01.2016” olarak değiştirilmiştir. Böylece 31.12.2015 tarihine kadar başlanılan büyük ölçekli yatırımlar ile bölgesel teşviklerden yararlanacak yatırımların da söz konusu destekten 31.12.2013 tarihine kadar başlanılan yatırımlar için öngörülen sürelerde faydalanılması sağlanmıştır (Akyol, 2015).

Faydalanılan sigorta primi işveren hissesi desteğinin tutarı, bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında desteklenen yatırımlar ve büyük ölçekli yatırımlarda sabit yatırım tutarının aşağıda Tablo 3.10’da gösterilen oranları geçmemesi gerekmektedir. Ancak 2012/3305 sayılı Kararın 12. maddesine göre, stratejik yatırımlarda sigorta primi işveren hissesi desteğinin miktarı, bölge ayrımı yapılmaksızın sabit yatırım tutarının yüzde onbeşini geçemeyecektir (Gökmen, 2012a).

Tablo 3.10 Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği Tutarının Büyük Ölçekli ve Bölgesel Yatımlarda Sabit Yatırım Tutarını Geçemeyecek Oranları

Bölgeler	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımlar
	Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteğinin Sabit Yatırım Tutarına Oranı (%)	Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteğinin Sabit Yatırım Tutarına Oranı (%)
1	10	3
2	15	5

3	20	8
4	25	10
5	35	11
6	50	15

Kaynak: Gökmen, 2012a.

Ancak 6. bölge için; bölgesel teşvik kapsamındaki yatırımlarda yararlanılacak sigorta primi desteğinin öngörülen azami tutarı ile ilgili sınırlama 02.10.2012 tarihli ve 2012/3802 sayılı BKK ile kaldırılmıştır (Aysoy, 2013).

3.6.6.2. Sigorta Primi (İşçi Hissesi) Desteği

Yatırım Teşvik Belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ek istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işçi hissesinin asgari ücreti karşılayan kısmı 10 yıl süre ile Ekonomi Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır. Genel teşvik uygulamaları hariç olmak üzere, sadece 6. Bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülmektedir (<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652>).

Bu destek kapsamında 6. bölgede yatırım yapanların istihdam ettikleri personelin işçi prim ödemeleri kendisinden kesilip ilgili daireye yatırılmamakta, daha sonra terkin edilmekte ve bu şekilde işçinin cebine daha fazla para girmekte veya yapılacak ücret pazarlığına göre yatırımcının işçilik maliyetleri azalmaktadır (Fırat, 2013).

3.6.7. Gelir Vergisi Stopajı Desteği

Gelir Vergisi Kanunu'nun Geçici 80. maddesinde "Bakanlar Kurulunca istatistiki bölge birimleri sınıflandırması, kişi başına düşen milli gelir veya sosyoekonomik gelişmişlik düzeyleri dikkate alınmak suretiyle belirlenen illerde yapılacak yatırımlar için Ekonomi Bakanlığı tarafından düzenlenen yatırım teşvik belgeleri kapsamında; bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 31.12.2023 tarihine kadar gerçekleşen yatırımlarda teşvik belgelerinde öngörülen ve fiilen

istihdam edilen işçilerin ücretlerinin sanayi kesiminde çalışan 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan asgari ücretin brüt tutarına tekabül eden kısmı üzerinden hesaplanan gelir vergisi, yatırımın kısmen veya tamamen işletilmesine başlanılan tarihten itibaren 10 yıl süreyle verilecek muhtasar beyanname üzerinden tahakkuk eden vergiden terkin edilir” ibaresi yer almaktadır (<http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1028>).

Yatırım Teşvik Belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ek istihdam için ödenmesi gereken gelir vergisi stopajının asgari ücreti karşılayan kısmının 10 yıl süre ile terkin edilmesi olarak ifade edilen Gelir vergisi Stopaj Desteği sadece 6. bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülmektedir(<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652>).

Gelir vergisi stopajı teşvikinde, fiilen çalışan işçilerin asgari ücretleri üzerinden hesaplanan tutardan asgari geçim indiriminin mahsup edilmesi sonucu kalan tutar terkinde konu edilmektedir (Dönmez, 2013).

Gelir vergisi stopajı teşviki 6. bölgede yapılacak yatırımlar için öngörülerek; bu bölgedeki il ve ilçelerde üretimin ve kişi başına düşen milli gelirin sosyo-ekonomik girişimcilik düzeyi ile az gelişmiş illerdeki istihdamın artırılması, yatırımların özendirilmesi, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması amaçlanmaktadır. Böylelikle istihdamın üzerindeki gelir vergisi yükünün oluşturduğu maliyet bir nebze azaltılmaya çalışılarak bu bölgelere yatırım için istihdam teşviki imkanı sunulmaktadır (Dönmez, 2013 ve Ünlü, 2012). Bu durumda yatırımcıya her bir işçi için asgari ücretin vergisi kadar destek sağlanması amaçlanmaktadır (Ünlü, 2012).

3.6.8. KDV İadesi

Stratejik Yatırımlar kapsamında gerçekleştirilen ve sabit yatırım tutarı 500 milyon TL'nin üzerindeki bina-inşaat harcamaları için tahsil edilen KDV'nin iade edilmesi şeklinde uygulanmaktadır (Ekonomi Bakanlığı ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, 2012). Yatırım yapanların söz konusu inşaat işlerinde kullanılan mal alımları ve bu inşaat işlerine ilişkin olmak koşuluyla hizmet alımları bu destek unsuru kapsamında yer almaktadır (Çırtlık, 2014).

KDV Kanunu'na 6322 sayılı Kanun'un 25. maddesiyle 31/12/2023 tarihine kadar uygulanmak üzere ilave edilen Geçici 30. maddesinde; yatırım teşvik belgeleri kapsamında asgari 500 milyon TL tutarında sabit yatırım içeren stratejik yatırımlara ait inşaat işleri nedeniyle yüklenilen ve takvim yılı sonuna kadar indirim yoluyla giderilemeyen KDV'nin, izleyen yıl talep edilmesi halinde belge sahibine iade olunacağı belirtilmektedir (Çırtlık, 2014).

500 milyon TL tutarındaki sabit yatırımları öngören, stratejik yatırımlar kapsamında gerçekleştirilen bu yatırımlar da bina-inşaat giderlerinin önemli sayılacak derecede bir harcama oluşturması sebebiyle, yatırımın başlangıç aşamasında ortaya çıkan bu yüksek maliyetin yatırımcılar için vazgeçirici etkisini ortadan kaldırmak amacıyla böyle bir düzenlemeye yer verilmiştir (Gökmen, 2012b).

Söz konusu destek unsuru ile aynı zamanda inşaat sektörü ve bu sektöre girdi tedarik eden birçok alt sektörde canlanma sağlanarak yatırımların ve istihdamın artırılmasına katkı sağlamak amaçlanmaktadır (Çırtlık, 2014).

4. TOBİN VERGİSİ

4.1. Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri ve Tobin Vergisi Kavramı

Ülke sakinlerinin yurt dışında sermaye yatırımları yapma anlamı taşıyan sermaye hareketleri genel olarak; yurt dışında dolaysız-dolaylı yabancı sermaye yatırımı yapılması, yabancı piyasalardan hisse senedi ve tahvil satın alınması, yabancı bankalarda mevduat hesaplarının açtırılması, hükümetlerin diğer ülke hükümetlerine ya da uluslararası kuruluşlara borç para vermesi olarak ifade edilmektedir (Arıkan ve Yurtsever, 2004).

Sermaye hareketleri kalkınma amaçlı yatırım yapmaya yönelik olarak ortaya çıkabileceği gibi para kazanmak amacıyla kısa vadeli olarak da ortaya çıkabilmektedir. DYSY uzun vadeli olup, yatırım amaçlı nitelik taşırken; dolaylı yabancı sermaye yatırımları ise kısa vadeli olup, spekülasyon amaçlı nitelik taşımaktadır (Arıkan ve Yurtsever, 2004).

Küreselleşme ve finansal genişleme döneminde gelişmiş merkezlerdeki aşırı tasarruf hacmi, yüksek reel faizin uygulandığı gelişmekte olan borçlu ekonomilere akın etmiş ve tasarruf açığı yaşayan borçlu konumdaki ülkeler, sermaye gereksiniminden dolayı aralarında yaşadıkları rekabet yüzünden Tobin Vergisi gibi kısıtlayıcı önlemlere yönelemeden yoğun dış borçlanma eğilimine girmişlerdir. Gelişmekte olan ekonomiler aldıkları dış borçla, ileride borçlarını karşılayabilecek verimli yatırımlar yapmak yerine dış borçlarını kapatmaya çalışmıştır. Korumacı politikalarından verimsiz ekonomik alt yapı ile çıkmış olan yeni yükselen ekonomiler verimsiz iç üretim merkezlerini verimli dış üretim merkezleri ile ikame ederek ve ülke içine yerleşen finansal kurumların baskısı ile enflasyonu baskılayarak hem işsizliğin hem de cari açığın artmasına neden olmuşlardır. Finansal kırılganlığı yüksek olan böylesi bir ekonomide iç ve dış şoklara karşı aşırı duyarlılık görülmektedir (Önder, 2008).

Yıllardır bütçe açığı ve mali işlemler açığı veren ekonomimiz için yabancı sermayenin doğrudan sermaye yatırımlar (uzun vadeli yatırımlar) olarak girişi büyük önem taşımaktadır. Buna karşılık kısa vadeli yatırımlarda sermaye giriş ve çıkışları (sıcak para) zaman zaman yıkıcı hale gelen ekonomik etkileri nedeniyle tartışılmaktadır. Ülkeler arasında kolayca yer değiştirebilen parasal fon akımlarının; uluslararası faiz farklılıklarına, döviz kurlarında değişme olasılığına, vergi oranlarındaki değişikliklere, siyasi istikrarsızlıklara, enflasyon ve öteki iç ekonomik güçlüklerle vb. faktörlere karşı duyarlılığı görülmektedir (Alantar, 2003).

Mali sermayenin küreselleşmesi ile birlikte paradan para kazanmayı amaçlayan spekülörler kısa vadeli sermaye hareketleri vasıtasıyla, yüksek faiz ve düşük döviz kurunun mevcut olduğu piyasalara anlık giriş çıkışlar yaparak dünya çapında finansal krizlerin yaşanmasına neden olmaktadır (Yar, 2014).

Kısa vadeli uluslararası sermayenin %80'i geldiği ülke piyasasını yaklaşık bir hafta içinde terk etmekte; spekülatif amaçlı sermayenin hızlı ve sürekli yer değiştirmesi döviz kurlarını etkileyerek finans piyasalarında sorunlar yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle merkez bankaları giderek daha yüksek miktarda rezerv tutmakta ki bu da yatırımlara dönüşebilecek kaynakların piyasalardan çekilerek atıl kalması anlamını taşımaktadır (Yüksel, 2004).

Bu kadar kısa sürede elde edilen karın uzun vadeli yatırıma dönüştürülerek riske atılması düşünülemeyeceğinden; spekülör, sermayesini ve karını transfer etmenin yollarını arayacaktır. Çünkü vergisiz gelerek fazlasıyla kar elde edebildiği bir ekonomi spekülöre istikrar ve uzun vadeli bir kar imkanı sunmayacaktır (Yüksel, 2004).

Sıcak paranın Türkiye serüvenini anlatmak açısından Ankara Ticaret Odası'nın hayali bir spekülörün bir buçuk yıllık kazancını hesaplamasına ilişkin bir örneğe aşağıda yer verilmektedir (Alantar, 2003):

- 2011 yılının Eylül ayında 1 milyon dolar bozduruluyor ve paranın karşılığı olan 1 trilyon 590 milyar lira yıllık %65 faiz ile bankaya yatırılıyor,
- 18 ay sonra yani 2013 yılının Nisan ayında ana para faiziyle birlikte 4 trilyon 100 milyar lira oluyor ve bu para ile aynı gün günün dolar kuru olan 1 milyon 590 bin liradan tekrar dolar alınıyor,
- Alınan dolar miktarı 2 milyon 578 bin dolar,
- 18 aylık net kar 1 milyon 578 bin dolar,

- Saatlik net kar 122 dolar,
- Günlük net kar 2 bin 922 dolar,
- Getirisi %157,8.

Gelişmekte olan ülkenin hızlı bir şekilde kalkınması ekonomik büyümeyle mümkün görünmekle birlikte; büyüme, tasarruf artışını ve tasarrufların yatırımlara kanalize olmasını ifade etmektedir. Gelişen ülkelerde tasarrufların büyüme için gerekli yatırımları karşılayacak kadar fazla olmaması başka ülkelerin tasarruflarından yararlanılmasını yani ülkeye yabancı sermaye girişini zorunlu kılmaktadır. Bu beklentiler doğrultusunda gerçekleşen kısa vadeli sermaye hareketleri döviz ve faiz kuru arasındaki dengesizliklerden kaynaklanan ve arbitraj özelliğine dayanan istikrarsız sıcak para hareketi niteliği taşımaktadır. Yabancı paranın ülkeye girişiyle değer kazanan ulusal para, kısa vadeli sermayenin ülkeden kaçmasıyla değer kaybetmekte ve böylelikle ekonomik kriz başlamaktadır. Dolayısıyla yabancı sermayenin ülkeye ani giriş çıkışını önleyici ve çıkışlarını yavaşlatıcı bir çerçevenin ulusal düzeyde uygulamaya konulması gerekmektedir (Sabır, 2002).

1981 Nobel ekonomi ödülü sahibi Amerikalı iktisatçı Prof. James Tobin tarafından 1972 yılında; döviz ticaretinin pahalı hale getirilerek kur dalgalanmalarının hafifletilmesi maksadıyla, bir paranın başka bir paraya dönüştürülmesi işlemleri üzerine bir vergi konulması fikri ilk kez dile getirilmiştir (Yüksel, 2004).

Tobin'e göre; spekülatif amaçlı uluslararası sermaye hareketlerinin gittikçe artmasının neden olduğu ekonomik ve finansal dalgalanmaların önüne geçmek ve ulusal politikaları piyasanın diktatörlüğünden korumak için, dövizlerin çevrilmesini içeren bütün uluslararası kambiyo işlemlerini etkileyecek bir verginin uygulanması gerekmektedir (İşler, 2007).

Tobin Vergisinin temelinde yatan nedenlerden biri sermayeyi kısa vadeli hareketlerden (spekülatif hareketlerden) uzun vadeli hareketlere kaydırmak olduğundan; uzun vadeli işlemler ile kısa vadeli işlemler arasında bir ayırım gözetmekte kısa vadeli işlemleri bir nevi cezalandırmaktadır (Atıla, 2012b).

Tobin vergisi ile;

- sermaye gelirlerinin vergilendirilmesi,
- vergi cennetlerine giriş ve çıkışlar yatırımcılara bir yük getireceğinden vergi cennetlerinin vergilendirilmesi,

- finans kesiminin etkinliğinin artırılarak kaynakların etkin dağılımı ve yan etkisi olmadan devlet geliri sağlanması,
- sabit sermaye aleyhine olan sapmayı azaltması yani sermayenin nakde dönüşmesindeki zorluk ve politika belirsizliklerinden dolayı sermayelerini likit tutmak isteyen yatırımcıların, etkin olmayan giriş-çıkışlarını vergilendirmesi ve yatırımcıları uzun dönemli yatırımlara yönlendirilmesi, hususları söz konusu olmaktadır (Atila, 2012c).

4.2. Tobin'in Önerdiği Verginin Temel İlke ve Esasları

4.2.1. Amacı

Döviz kurundaki oynaklığı azaltacağı ve döviz kurunda kısa vadeli beklentiler yerine uzun vadeli beklentileri yansıtacağı varsayımıyla kısa vadeli parasal işlemlerin maliyetini artırarak spekülative para akımlarını azaltmak ve istikrarı bozucu ekonomik faktörlere karşı ulusal otoritelerin inisiyatif alabilmesini ve böylelikle ulusal para ve makro ekonomik politikaların daha özerk olmasını sağlamaktır (İşler, 2007).

4.2.2. Konusu ve Vergilenecek İşlemler

Ülkeye döviz olarak gelen kısa vadeli veya spekülative amaçlı sermaye ve fonlar Tobin Vergisi'nin konusunu yani vergilendirilecek işlemleri oluşturmaktadır Doğrudan yatırım için gelen uzun vadeli sermaye tutarları vergi kapsamına girmemektedir (Tuncer, 2007).

4.2.3. Matrahı

Ülkeye döviz olarak gelen kısa vadeli ve spekülative amaçlı sermaye ve fonların geliş günündeki geçerli olan borsa kuru üzerinden toplam tutardır (Tuncer, 2007).

4.2.4. Tarhı

Dövizin bozdurulduğu ya da yatırıldığı banka ya da finans kuruluşu tarafından tarh edilecek ve bir bordro ile bağlı bulunduğu vergi dairesine bildirilmesi gerekmektedir (Tuncer, 2007).

4.2.5. Oranı-Tarifesi

Tobin %0.1; Kenen %0.05; Felix ve Sau %0.25 oranları öngörülmekte ve bu oranlar arasında değişmektedir. Oran tespitinde piyasanın işleyişini olumsuz etkilememesi, fizibilitenin sağlanması gibi unsurlar dikkate alınmıştır. Uluslararası nitelikte olan ve tek oranlı olarak uygulanması öngörülmüştür. Böylelikle sermayenin daha az vergi uygulanan yerlere kaçması şeklindeki aşınmaların yaşanmaması amaçlanmaktadır (Atila, 2012b).

4.2.6. Tahsili-Ödemesi

Tobin Vergisi'ne göre; banka şubesi tarafından tarh edilen verginin hemen ödenmesi, bu konuda taksitlendirmenin olmaması, bankanın tahsil ettiği vergiyi ise vergi dairesi veznesine ya da Hazine'ye aktarması gerekmektedir (Tuncer, 2007). Diğer yandan Tobin Vergisinin temel amaçları arasında gelir elde etmek olmadığı için Tobin'in önerisinde vergi hasılatının kim tarafından ve hangi faaliyetlerde kullanılacağına çok fazla önem atfedilmemekle birlikte elde edilen kazancın IMF ve WB gibi global nitelikli kuruluşlara aktarılması öngörülmektedir (Atila, 2012b ve Cangir, 2009).

4.2.7. Uygulama Özelliği

Uluslararası alanda bütün ülkelerde eşanlı olarak uygulanması, aynı oranda alınması, tüm döviz cinsleri için geçerli olması gerekmektedir (Atila, 2012a).

Uluslararası alanda uygulanacak bir vergi olsa da, ulusal hükümetlerin yetkili otoritelerince yönetilmesi öngörülmektedir (Atila, 2012b).

4.2.8. Hasılatı ve Kullanma Yeri

Tahminlere göre 100-150 milyar dolar düzeyindeki hasılatın, fakir ülkelerin ya da gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasında kullanılması düşünülmüştür (Tuncer, 2007 ve Yar, 2014). Çünkü mali durumu istenilen düzeyde olmayan ülkelerin, Tobin vergisini uygulamada isteksiz davranacakları ancak; bu vergiden sağlanacak gelirin bir kısmının veya tamamının bu tür ülkelere bırakılması durumunda Tobin Vergisi'nin uygulanabilirlik katsayısının artacağı varsayılmaktadır. Diğer taraftan Tobin vergisi ile elde edilecek gelirin bir kısmının demokratik reformların özendirilmesinde, diğer kısmının Tobin vergisi Organizasyonu'nu üstlenecek daha bağımsız ve daha demokratik bir Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın oluşturulmasında kullanımı tavsiye edilmektedir (Yar, 2014).

4.3. Tobin Vergisinin Gelişimi

Tobin Vergisi, J.M. Keynes'e kadar uzanmaktadır. 1929 Büyük Buhran'ın etkilerinin sürdüğü 1930'ların ikinci yarısında Keynes, finansal piyasalar üzerine salınacak bir işlem vergisi ile spekülasyon hareketleri önlemenin ve uzun vadeli yatırımları özendirilmenin etkili olabileceğine dikkat çekmiştir. Keynes bu konudaki görüşlerini 1936'da yazdığı "The General Theory of Employment, Interest and Money" adlı çalışmasında dile getirerek; hisse senedi piyasasına uygulanacak böyle bir verginin kısa vadeli alım satım karı elde etmek isteyen spekülasyoncuları bu kararlarından caydıracağını, buna karşın uzun vadeli göstergelere bakarak yatırım yapanları olumsuz yönde etkilemeyeceğinden bahsetmiştir (Şen, Keskin ve Öz, 2004).

Keynes uygulanmasını öngördüğü işlem vergisi ile menkul kıymetlerin transferi sırasında (mal ve hizmetler hariç) oluşan spekülasyonları engellemek amacıyla piyasalara girişe ilave bir maliyet getirilmesini, vergi sayesinde likiditenin azalacağını ve bununla birlikte işletmeler üzerindeki spekülasyonlarında azaltılacağını, volatilitenin (oyunaklılık, dalgalanmaların, iniş-çıkışların) düşürüleceğini ifade etmektedir (Serdaroğlu Erbil, 2011a).

Döviz işlemlerinin bugünkü boyutlara ulaşmasının dönüm noktası olarak, Bretton Woods sisteminin 1970'lerin ilk yıllarında çökmesi ve küresel boyutta iktisadi değişimin başlaması söylenebilir. Sabit kurların ekonomileri istikrarlı

tutacağı, aralarındaki mal ticaretini kolaylaştıracağı ve böylece dünya refahının artacağı öngörüsünde olan Bretton Woods sisteminde kurların nominal değerinin sabit tutulduğu dönemlerde her ülke aynı büyümeye, verimlilik gücüne, rekabete ve enflasyona sahip olmadığından ülkelerin dış ticaretlerinde cari açık vermelerine neden olmaktadır. Bu tür sorunların giderek artması sonucunda bu sistem çöktü (Sarıçiçek, 2011).

1970'lerin başında çöken Bretton Woods sistemiyle kurlar serbestçe hareket etmeye başlamıştır. Kurların serbest hareketi, döviz piyasalarının volatilitelerini artırmış, spekülasyon amaçlı hareketlerin oluşumuna sebep olmuştur. Bu gelişmeler diğer taraftan yatırımcıların, döviz kurlarındaki dalgalanmaya karşı kendilerini koruyacak işlemlere olan taleplerini artırmış ve bunun sonucunda da türev piyasalar oluşmuştur. Döviz future işlemleri ilk kez 1972, döviz swap işlemleri 1981, döviz opsiyon işlemleri ise 1982 yıllarında uygulanmaya başlamıştır (Atila, 2012a).

Sermayenin serbestleşmesi sonucunda ekonomilerde önemli döviz arz fazlalıkları oluşmuş, döviz fazlası döviz kurunu aşağıya doğru hareketlendirmiş, ulusal paralar aşırı değerlendirme göstermiştir. Aşırı değerlendirme ihracatı düşürmüş, ithalatı artırarak cari açıklar üretmiş ve finansal krizler kaçınılmaz olmuştur (Serdaroğlu Erbil, 2011a).

James Tobin 1978'de, 1970'li yılların sonunda yaşanan mali piyasalardaki sorunlara (Bretton Woods sisteminin çöküşünden sonraki parasal istikrarsızlık, petrol şoku, doların çöküşü, diğer paralar ve altın üzerinde yoğun spekülasyon, yeni dalgalı kur sisteminin başlangıç aşamalarında karşılaşılan zorluklara) cevaben kambiyo piyasalarında peşin yapılan (spot) işlemlerden vergi alınması fikrini ortaya koymuştur (İşler, 2007).

Birçok gelişmiş ülke 1960 yılından itibaren tam bir sermaye hareket serbestisini benimsemişken, diğerleri bu dönüşümü 1970-1980'li yıllarda benimsemiş, birçok gelişmekte olan ülke de 1990'lı yıllarda sermaye kontrollerini büyük ölçüde kaldırmıştır (Atila, 2012a).

Tobin Vergisi zaman içerisinde, Vincent Reinhart, Aaron Tornel, Barry Eichengreen, Charles Wyplosz, Paul Bernd Spahn katkıda bulunmuştur (Atila, 2012c). Spahn'a göre Tobin Vergisi iki aşamalı olarak geliştirilmiştir. Buna göre;

- Normal zamanlarda düşük bir vergi (yüzdebinde bir gibi bir oran) uygulanması sonucunda maliyet nedeniyle mali işlemleri azalacağı,

azımsanmayacak derecede sürekli bir gelir sağlayacağı, kaynak dağılımındaki olumsuz etkinin ihmal edilebilir düzeyde olacağı,

- Yalnızca kurların aşırı volatilitésinin olduğu spekülâtif işlem zamanlarında ise yüksek oranın otomatik olarak uygulanmasıyla yüklenen maliyetin elde edilen kazancı aşması durumunda, spekülâtif işlemlerin cazibesini yitireceği ve döviz kurlarının aşırı volatilitésinin azalacağı,

hususları öngörölmüştür (Balseven ve Erdoğan, 2005).

En başlarda Tobin Vergisi'nin beklenen işlevi yerine getirmesi açısından bütün ölkelerde eşanlı ve aynı oranda uygulanması gereği Tobin tarafından dile getirilmiştir. Ancak sonraları, hem Tobin hem de Tobin Vergisi teorisine katkıda bulunanlar tarafından sırf verginin bütün ölkelerde uygulanması yerine olumlu neticeler alınabilecek ölkelerce ya da ölkeler birliğince uygulanması gerektiği dile getirilmiştir (Altınörs, 2013).

4.4. Tobin Vergisinden Beklenenler

4.4.1. Spekülasyonu Caydırma ve Uzun Vadeli İşlemlere Yönelme Etkisi

Tobin Vergisi'nin, uzun vadeli işlemler için düşük oranlı uygulanarak (ya da istisna tutularak) toplam proje maliyeti içinde önemsiz sayılacak derecede bir paya sahip olacağı düşünölmüştür. Kısa vadeli işlemlere uygulanacak bir verginin maliyeti ise epeyce yüksek olacağı ve böylelikle spekülâtorlerin maliyet artışı nedeniyle döviz işlemlerini azaltmayı tercih edecekleri beklenmektedir. Tobin'e göre döviz alım-satım işlemlerine konulacak düşük oranlı bir verginin spekülasyon amacıyla işlem yapan sermaye sahiplerine maliyeti sebebiyle verginin spekülasyonu caydırma etkisi ortaya çıkacaktır. Özetle kısa vadeli işlemlerin karlılığı azalacak, yatırım yapma riski artacak ve bu şekilde sıcak para sahiplerinin uzun vadeli yatırımlara yönelerek reel sektöre yatırım yapmayı tercih edecekleri düşünölmektedir (Altınörs, 2013).

4.4.2. Gelir Sağlama Fonksiyonu

Tobin Vergisinin temel amacı spekülâtif amaçlı döviz kuru hareketleri üzerinden gelir sağlamak olmamakla birlikte Tobin Vergisinin yadsınamayacak derecede gelir sağlama potansiyeline sahip olduğu ifade edilmektedir. Yani bir

taraftan spekülasyonu önlerken diğer taraftan da önemli ölçüde gelir sağlayacak bir uygulama olarak görülmektedir. Felix'e göre Tobin vergisinde elde edilecek gelir, vergi oranının yüzde; 0.5 olması durumunda 360 milyar \$, 1 olması durumunda 720 milyar \$ olarak hesaplanmaktadır (Şen, Keskin ve Öz, 2004).

Tobin vergisinden sağlanacak gelirin büyüklüğünü; vergi istisnası uygulanıp uygulanmayacağı, uygulanacaksa ne büyüklükte uygulanacağı, ne kadar vergi kaçığının ortaya çıkabileceği hususları da etkilemektedir (Arıkan ve Yurtsever, 2004).

4.4.3. Mali Tampon Fonksiyonu

Tobin Vergisiyle ulusal hükümetlerin, para politikalarını uygularken döviz kuru değişikliklerine olan bağımlılıklarının azalacağı böylelikle makro ekonomik politikalarını belirlerken daha bağımsız kararlar alabileceklerine dikkat çekilmektedir. Esasen bu durum spekülasyonun azaltılmasının dolaylı bir sonucu olarak nitelendirilmektedir (Yüksel, 2004).

Tobin Vergisi, ekonomiler arasındaki işleyişlerde mali bir destek sağlamaktadır. Zira ulusal döviz kurları tehdit ya da baskı altında olan ülkelerde hükümetler bu kurları koruyabilmek için kısa dönemli faiz oranlarını yükseltmek eğiliminde bulunmaktadır. Bu da yabancı sermaye girişi ile sağlanabilecek olan istihdama, yatırıma ve büyümeye zarar vermektedir (Akdiş, 2004). Tobin vergisinin spekülatif baskıları azaltması bir nevi mali sigorta fonksiyonu görmektedir (Sabır, 2002).

4.4.4. Vergide Eşitlik ve Adalet İlkelerinin Sağlanması

Tobin Vergisi, çeşitli yönlerden vergi eşitliğini sağlayabilir. Vergilendirilmemiş bir uluslararası vergi matrahının vergilendirilmesiyle; finansal işlemler düşükte olsa çeşitli formlarda vergilendirilmiş olduğu halde döviz piyasasındaki işlemlerin olması sebebiyle bu piyasada işlem yapmaya yönelik yaratılan teşvikler azaltılabilir. Bir diğer hususta büyük ölçüde finansal varlık tutan yüksek gelir düzeyindeki kişilerden ve sermaye geliri üzerinden verginin alınması dolayısıyla tüketim vergilerinden daha artan oranlı yapısıyla vergide eşitlik ilkesi

yanında vergide adalet ilkesinin de sağlanmasında etkin bir fonksiyon olarak ifade edilebilir (Balseven, 2003).

Tobin Vergisi parasal ve ulusal makro ekonomik politikalarda otonomiye korumaya ve özendirmeye yani hükümetin vergi yükünü daha adil dağıtabilmesine ortam hazırlayabilir (Arıkan ve Yurtsever, 2004).

4.5. Tobin Vergisine Getirilen Eleştiriler

4.5.1. Tobin Vergisi Spekülatif Amaçlı Sermaye Hareketlerini Engellemez

Tobin Vergisinin uygulanması bazen döviz kurlarında istikrarı sağlamayabilir. Eğer döviz kuru spekülatif ataklar ile karşı karşıya ise spekülatörler yaptıkları işlemler üzerindeki vergi yükünü de dikkate alarak hareket edecekler ve bu durumda da volatilitiyi düşürmekten daha ziyade artırabileceklerdir (Akdiş, 2004).

Fon yöneticilerinin ya da yatırımcılarının ellerindeki fonları ulusal bir paradan diğer ulusal bir paraya dönüştürme kararlarını; finansal varlığı bulundurmaktan elde edilmesi beklenen net gelirin, cari kur ve gelecekte beklenen kur arasındaki farkın belirlediği sermaye kazancının ya da kaybının, işlem maliyetlerinin etkilediği söylenebilir. Bu durumda sermaye kazancı ya da kaybının olmadığı varsayımı ile düşük oranlı bir verginin kısa vadeli küçük kur hareketleri üzerinde etkili olması olanaklı görünmektedir. Fakat kurlarda önemli değişikliklerin beklendiği durumlarda işlemler üzerinden alınan bir vergiyle fon akımlarının önüne geçilmesi olanaklı görünmemektedir (Cangir, 2009).

4.5.2. Tobin Vergisinin Çeşitli Uygulama Sorunları Vardır

Vergiden kaçmak isteyen yatırımcıların, para transferlerini mali yükümlülükten muaf tutulan vergi cennetlerine kaydırma olasılığı bulunmaktadır. Nitekim piyasalardan bir tanesinin Tobin Vergisi'ni uygulamadığı varsayılırsa ticaretin, vergiden muaf piyasalara kayması kaçınılmaz görünmektedir (Serdaroğlu Erbil, 2011a). Bilişim teknolojilerinin sunduğu imkanlar doğrultusunda da bu durumun düşük maliyetlerle gerçekleştirilebilmesine olanak tanınmaktadır (Cangir, 2009).

Ayrıca; piyasa enstrümanları arasında yapılacak tercihlerle Tobin Vergisi'nden kaçınılacağı düşüncesi ile böyle bir verginin tüm türevlere uygulanması lüzumu görülmektedir (Serdaroğlu Erbil, 2011a).

Tobin Vergisi'nin;

- Uygulamaya konulmasıyla oluşabilecek geçici mahiyetteki olumsuz etkilerden çekinen ülkelerin inisiyatif almaktan ve liderlik etmekten kaçınması,
- Muameleleri gerçekleştirenler tarafından vergi dışı kalacak yeni enstrümanlar oluşturarak veya vergi cennetlerini kullanarak vergiden kaçınacakları için,

küresel ölçüde uygulanması zor görünmektedir (İşler, 2007).

4.5.3. Kesin Bir Vergi Oranı Belirlenemez

Tobin Vergisinin tüm türev işlemlerini kapsaması gerektiğinden, kesin bir vergi oranının belirlenmesinin zorluğuyla beraber vergi oranlarının kesin olarak belirlenmesi zaten sorunlara yol açabilmektedir. Yüksek oranların belirlenmesi durumunda, finansal piyasaların daralmasına veya daha büyük vergi kaçırma çabalarına; düşük oranların belirlenmesi durumunda ise spekülasyon hareketleri üzerindeki caydırıcı etkisinin düşük olmasına neden olmaktadır. Yani Tobin vergisi için tespit edilecek oranın taban bir oran olması gerekmektedir (İşler, 2007).

4.5.4. Mali Egemenlik Sorunu

Tobin Vergisi uluslararası bir uygulamaya konu olduğundan egemenlik tartışmalarına sebep olmaktadır. Genelde verginin uygulamaya konulması ile karşılaşılacak teknik problemlerden daha ziyade verginin uygulanmasına karşı oluşacak direncin yaratacağı politik kaygılar nedeniyle eleştirilmektedir (İşler, 2007).

Tobin Vergisinin; merkez bankalarının piyasaya müdahale etmesi durumlarında kuruluşlar arası veya uluslararası veya devletlerarası işlemlerde nasıl uygulanacağı hususu eleştirilmekte ve piyasa aracılarının ya da piyasa yapımcılarının yaptıkları bazı döviz alım ve satımlarının likiditenin istikrarında yararlı olacağı düşünülmektedir (Akdiş, 2004).

4.5.5. Politik Sorun

Tüm dünyada eş zamanlı olarak başlatılmayan Tobin Vergisinin uygulanamayacağı hususu bir eleştiri konusu olarak yer almaktadır. Tobin Vergisinin eş zamanlı uygulanmaması durumunda, uygulamayan ülke ekonomilerine bir sermaye akışının gerçekleşeceği ve daha da kötüsü bazı ülkelerin Tobin Vergisi'ni özellikle uygulamayacağı durumu ortaya çıkabilecektir (Serdaroğlu Erbil, 2011a).

Ayrıca; Tobin Vergisi tüm ülkelerde uygulanması öngörülen tek tip vergi olduğundan bütün ülkelerin bu tek tip vergiyi uygulamaya koymaları senaryosu gerçekleşebilir nitelikte de görünmemektedir. Çünkü Tobin Vergisi veya buna benzer bir verginin uygulamaya konulması durumunda finans sermayesinin döndüğü ya da bu sermayeyi elinde bulunduran ülke ve gruplar dezavantajlı olacağı için önerinin hayata geçme olasılığı düşük görünmektedir (Cangir, 2009).

4.6. Dünya Uygulamalarına Örnekler

90'lı yıllarda yaşanan Avrupa Döviz Kuru Mekanizması krizinin, Latin Amerika krizlerinin, Güneydoğu Asya krizlerinin, Rusya krizlerinin, ve Türkiye krizlerinin nedeni olarak spekülasyon amaçlı kısa vadeli sermaye hareketleri gösterilmektedir. Bu krizlerin yarattığı ciddi olumsuz etkiler arasında; enflasyon, istihdam sorunu, gelir dağılımındaki adaletsizlik, ulusal paranın değer kaybı, iktisadi büyüme oranındaki gerileme, dış borçların miktarındaki artış, toplam yatırım ve üretimin azalması vb. sayılabilmektedir (Yar, 2014).

Tobin Vergisine benzer bir işlem vergisi bulunan Latin Amerika ülkelerinden Şili'nin, Kolombiya'nın ve Brezilya'nın 1990'larda; kısa vadeli sermaye hareketlerinin azaltılmasına ve benzer sermaye kontrollerine yönelik olarak zorunlu karşılık uygulaması ve sermayenin vergilendirilmesi önlemleri bulunmaktadır (Atila, 2012c).

Şili'nin uyguladığı; zorunlu karşılık (bir yıllığına %30) piyasadaki hareketlenme sırasında aşırı borçlanmayı engellemiş ve iyi bir borçlanma profili oluşturmuş, rezerv politikası ise %3 ve %10 düzeyindeki bir vergi oranına eşdeğer olup Tobin Vergisi'nden yüksek bir değer ifade etmektedir (Serdaroğlu Erbil, 2011b). Ancak sermaye hareketlerinin vadesi orta ve uzun döneme çıkmış ise de, sermaye hareketleri ve döviz kuru için etkisi olmamıştır (Atila, 2012c).

Kolombiya'daki uygulamalarda ise dış borçlanmanın vadesi uzamış, 1993 yılından itibaren kısa vadeli borçlanma neredeyse ortadan kalkmış, zorunlu karşılık ayrılması sonucunda yabancı kaynakları engellediğinden elde edilen vergi benzeri gelir düşük olmuştur (Atila, 2012c).

Brezilya'da ise 2009 yılında portföy işlemlerine %2 oranında işlem vergisi uygulanması sonrasında; sermaye girişinin devam ettiği, hızının yavaşladığı, ihracatın canlanmaya başladığı ancak buna rağmen dış ticaret fazlasının düştüğü görülmüştür. Dolayısıyla Tobin Vergisi'nin; uygulanmasıyla reel kurlar ve dış ticaret üzerinde güçlü bir olumlu etkisini söylemek zor olmakla beraber uygulanmamasıyla reel kurların değerlenmesinin devam etmesinin ve dış ticaret dengesinin daha olumsuz etkilenmesinin söz konusu olabilirliğini göz ardı etmemek gerekmektedir (Serdaroğlu Erbil, 2011b).

Tam Tobin Vergisi anlamında olmasa da Malezya, döviz girişlerini sınırlandırıcı uygulamaları ile ekonomisinde belli bir iyileşme sağlamış ve başarılı bir sonuç almıştır (Akdiş, 2004).

Almanya ve İsviçre; yalnızca döviz ticaretinin değil, sermaye piyasasında gerçekleştirilen işlemlerin tümünün vergilendirilmesi amacıyla yabancı varlıklar üzerine vergi getirmiştir. Lakin getirilen bu vergi; kısa vadeli işlemlerin spekülasyonunu azaltmaktan ziyade, yurt dışı yatırımını azaltarak uzun vadeli yerli yatırımların artmasını sağlamıştır (Akdiş, 2004).

Fransa Başbakanı Lionel Jospin 1995 yılındaki konuşmasında; 10 yıllık yatırımı caydırmayan ama 10 günlük işlemleri cezalandıran %1 oranında Tobin Vergisi önermiştir. Fransa'da, 2000 yılı Mayıs ayında buna ilişkin yasa taslağı hazırlanmış ve 2002 yılından itibaren Tobin Vergisi benzeri bir vergi getirilmiştir (Arıkan ve Yurtsever, 2004).

ABD'de 1960'lı yıllarda yurtdışına sermaye çıkışlarını caydırmak, İsrail'de ülkeye sermaye girişini sınırlandırmak maksatlarıyla benzer bir vergi uygulamada yer bulmuştur. Farklı amaçlarla uygulanan bu vergiler için spekülasyonu azaltmaya ilişkin etkiler görülmemiştir (Akdiş, 2004). ABD'de 2000 yılı Nisan ayında ve 2001 yılı Mayıs ayında Temsilciler Meclisine sunulan "Uluslararası Mali İşlemlerde Bir Verginin Yerleştirilmesi" adlı önergede Tobin Vergisi'nin yanısıra OECD, IMF, WB, G-20, G-8 gibi Uluslararası Finansal Organizasyonlar için küresel nitelikte bir reform öngörmektedir (Arıkan ve Yurtsever, 2004).

Tobin Vergisi'nin yerleştirilmesi için İngiltere parlamentosunda bazı muhafazakar partilerden, liberal demokratlardan ve işçi partisinden oluşan 101 kişilik bir grup önerge vermiştir (İşler, 2007).

4.7. Türkiye'de Uygulanabilirliği

1980'li yıllarda dışa açık bir ekonomi izleyen Türkiye, finans piyasaları kaynaklı bazı tehditlere açık hale gelmiştir. Hatta Türkiye'nin 90'lı yıllarda ve 2000'li yılların başında yaşadığı krizler, tehditler karşısında güçlü finans piyasalarının olmadığını yani finansal piyasaların kırılganlığını göstermiştir. Bunun nedeni olarak da DYSY çekmek isteyen Türkiye'nin uyguladığı para politikaları gösterilmektedir. Yüksek faiz ve düşük kur politikaları ile yabancı sermaye girişinin sağlanması sonucunda oluşan döviz fazlalığıyla döviz kuru düşmüş, TL değerlenmiş dolayısıyla ithalat kolaylaşmış, ihracat azalmış ve cari açık kronik bir hal almıştır (Altınörs, 2013).

Nihayetinde finansal piyasalardaki yabancı sermaye hareketlerinin denetlenmesi, çıkışının engellenmesi veya çıkışındaki etkilerin hafifletilmesi gerekmektedir. Böylelikle döviz kurundaki ve faiz oranlarındaki baskı azalacağından hem cari açık sorununun hafiflemesi hem de yüksek reel faizin nedeni ve sonucu olan kamu dengesizliğinin giderilmesi beklenmektedir. Diğer taraftan Türkiye'de uygulanmakta olan döviz alım satım üzerinden alınan %1 oranındaki Kambiyo Muameleleri Vergisi'nin; ülkemizdeki kayıtdışı işlemlerin boyutu ve parasal hareketlerin iz bırakmadan takibinin kolaylığı nedeniyle sağlanan yıllık hasılatın çok altında olması sonucunda Tobin Vergisi'ne alternatif olamamaktadır (İşler, 2007).

2001 sonrasında Türkiye'ye giren her türlü yabancı sermayenin sınırlı olması ve mali değişkenler üzerinde anlamlı bir etkisinin olmayacağı yani istikrarsızlık unsurlarından sadece birisine yönelik olması nedenleriyle sermaye hareketlerini Tobin Vergisi ile kontrol etme önerisine bel bağlamamak gerekmektedir (Ay ve Mangır, 2007).

Ancak Türkiye'de spekülative hareketlerden kaynaklanan döviz kuru volatilitésinin önlenmesinde piyasa kaynaklı çözüm yöntemi olarak uluslararası kuruluşlar ve akademik çevrelerce de giderek desteklenmektedir (Yüksel, 2004).

Türkiye'de uygulanabilirliği açısından Tobin Vergisi'ne;

- %0,05 oranında uygulanması ancak uzun vadeli bekleme isteyen finansal enstrümanlarda %0,01 oranında uygulanması,
 - Sadece yurtdışına çıkarken yabancı sermayeden alınması,
 - Kısa vadeli işlemlerden alınması (kısa vadeden anlaşılması gereken süre bir yıllık süredir),
 - Bütün türev işlemleri kapsamı,
 - DYSY'nin istisna tutulması ya da oranının %0 olması,
 - Bankaların yurtdışı sendikasyon kredileri karşılığında MB bünyesinde tutulan zorunlu rezerv oranlarını %30'a kadar çıkarması,
 - Elde edilen gelirin kamu bütçesi dışında ayrı bir fonda toplanması, daha sonra MB'nin rezervlerine eklenmesi ve kurun istikrarı için kullanılması,
- önerileri getirilmiştir (Serdaroğlu Erbil, 2011b).

Ani para giriş çıkışlarından muzdarip olan Türkiye'nin Tobin Vergisi'nin uygulanabilirliğini düşünmesi gerekmektedir. Türkiye'de dalgalanmayı artıran şeyin sadece dış kaynaklı fonlar ve işlemler olmadığı, mali sistemdeki mevduatların önemli bir kısmının döviz hesabı olması ve tasarruf sahiplerinin TL'den dövize geçmeleri de dalgalanma tehlikesi yaratmaktadır. Tobin Vergisi'nin Türkiye'de uygulanabilirliği açısından BK'ya vergi oranlarını belli bir oranda azaltma-artırma yetkisi verilmesi, MB gibi bir kuruma tam yetki ile denetim ve anında müdahale imkanı verilmesi gerekmektedir. Ayrıca Tobin Vergisi'nin farklı zamanlarda, farklı yapılarda olan ekonomiler için aynı sonuçları vermeyeceğini de göz ardı etmemek gerekmektedir (Sarıçiçek, 2011).

Getirilen öneriler çerçevesinde uluslararası bir uygulama içermese de başarı şansı yüksek olan bir uygulama olarak görülmektedir. Zira kısa vadeli işlemlerin doğrudan yabancı sermaye girişinden ayrılarak vergilendirilmesi DYSY üzerinde olumsuz etki yaratmayacağı gibi kurun istikrara kavuşması, kriz riskinin azalması, DYSY'de olumlu bir etki yaratabilecektir (Sarıçiçek, 2011).

5. SONUÇ

Yabancı sermayenin; bir ülkeye yardım yahut bir ülkeyi kalkındırmak amacıyla değil, çıkarlarını maksimize etmek için geldiğini ve yabancı sermaye ile olan ilişkisinin “karşılıklı çıkar” ilişkisine dayandığının göz ardı edilmemesi lüzum görüldüğünden; yabancı sermaye ile ilgili ülkelerin karşılıklı çıkar dengesinin iyi sağlanması gerekmektedir. Yabancı sermayeden hem yatırım yapan hem de yatırım yapılan ülke fayda göreceğinden, yabancı sermaye düşmanlığı yapmaktan ziyade yabancı sermayenin ülke ekonomisine getirdiklerine ve götürdüklerine bakılması gerekmektedir (Akdiş, <http://makdis.pamukkale.edu.tr/ysermaye.htm>).

Küreselleşen dünyada, sermayeye ihtiyaç duyan ülkeler ile sermayesini ihraç etmek isteyen ülkelerin; menfaatlerini ön plana alarak ülke ekonomilerine optimum katkıyı sağlayacak yabancı sermaye yatırımlarından azami seviyede faydalanması gerekmektedir.

Yabancı sermaye yatırımlarından biri olan ve uzun vadeli yabancı sermaye olması hususunda önem ihtiva eden DYSY'nin ev sahibi ülkeye; siyasi ve ekonomik istikrar, kalifiye ve ucuz iş gücü, kaynak miktarı, fiziksel altyapı, pazar büyüklüğü, düşük maliyetler, hukuk sistemi, muhasebe standartları, coğrafi konum vs. özelliklerinden neyi baz alarak geldiği önem teşkil etmektedir. Dolayısıyla DYSY'nin ev sahibi ülkeye gelmesini etkileyen nedenleri dikkate alarak yatırım ortamının iyileştirilmesi için gerekli tetkiklerin yapılması icap etmektedir. Ayrıca sağlanan vergi teşviklerinde; DYSY'nin ülkeye gelmesini etkileyen unsurlar içindeki payının, ilişkisinin değerlendirilmesi, getirisinin ve götürüsünün neler olduğunun irdelenmesi, ekonomik ortamı bozmayan ve telafisi mümkün seçici, verimli, yararlı, etkin teşviklerin verilmesi gerekmektedir. Vergi teşvik sisteminin ise, ulusal ve uluslararası normlara uyum sağlayacak; şeffaf, kesin, açık, net, herkes tarafından anlaşılır bir yapıda olması, tek ve mükemmel bir otorite tarafından yürütülmesi ve bu hususlardaki noksanlıklarda teşvik sistemi yapısının yenilenmesi icap etmektedir. Ayrıca ev sahibi ülke tarafından sağlanan veya sağlanacak vergi teşviklerinin;

yabancı sermayeyi çekmek için getirilen teşvikteki destek unsurlarını değil, yabancı sermayeyi cazip kılmaya çalışması gerekmektedir. Böylelikle; yatırımcılar açısından hakların ihlal edilmeyeceği, kayıtdışı ekonomiden dolayı ortaya çıkan haksız rekabetin önlenebileceği bir yatırım ortamı oluşturulması lüzumlu görülmektedir.

Toplam yabancı sermayedeki oranı fazla olan spekülasyon nitelikteki kısa vadeli işlemler için; cari açığı kısa zamanda azaltmasını, kısa vadeli işlemlerin maliyetini artırarak yabancı yatırımcıyı uzun vadeli işlemlere yönlendirmesini, karmaşaya ya da karışıklığa mahal vermeden banka kanalıyla stopaj yapılarak vergi tahsilatının kolaylaşmasını ve hızlanmasını öngören Tobin Vergisi'ne uygulamada yer verilebilir. Bu uygulamada, Spahn tarafından geliştirilen ve verginin normal zamanlarda düşük oranlı, piyasaya ani giriş ve çıkışların olduğu zamanlarda yüksek oranlı olarak uygulanmasını öngören iki aşamalı Tobin Vergisi, dikkate değer bir konu olarak görülmektedir. Vergiden elde edilecek gelire dünya çevresinde sosyal nitelikteki hizmetlerin finanse edebileceği, verginin kısa vadeli yabancı sermayeyi uzun vadeli yabancı sermayeye doğru yönlendirerek spekülasyon işlemlerden kaynaklı finansal krizleri önleyebileceği öngörülerini doğrultusunda; kendilerine göre Tobin Vergisi'ni uygulayarak başarı elde eden ülkelerin uygulamalarını dikkate almak, riskleri ve belirsizlikleri saptayarak alternatif çözüm yolları bulmak, bulunan çözüm yollarını değerlendirerek en iyi, en etkin bir şekilde nasıl uygulanacağını yollarını aramak yerinde görülebilir. Tobin Vergisi'nin her ülkede, aynı anda, aynı oranda uygulanmasının zor olması, küresel anlamda da şu ana kadar uygulanmadığı ve benzeri vergiler uygulayarak amaçlarını gerçekleştirmede başarılı olan ülkelerin varlığı hususları düşünüldüğünde; her ne kadar yabancı sermaye de olsa, kısa vadeli olarak ülkeye giren sıcak paranın getirileri ve götürüleri değerlendirilerek Tobin Vergisi'ne uygulamada yer verilebilir. Nitekim yabancı sermayeye uzun vadede ihtiyacı olan, finansal krizlerden etkilenmemeyi ya da finansal krizlerin şiddetinden olabildiğince az etkilenmeyi isteyen ve ekonomik istikrarı sağlamaya çalışan ülkelerin Tobin Vergisi'ne uygulamada yer vermesi önemli görülmektedir.

Ülkede ekonomik ve siyasi istikrar sağlanmalı, spekülasyon hareketlere neden olabilecek kısa vadeli yabancı sermaye yatırımlarından ziyade ülke ekonomisine yüksek katkılar sağlayacak uzun vadeli yabancı sermaye yatırımlarının yani DYSY'nin, arzu edilen seviyeye ulaşmaya kadar yatırım ortamına ve ekonomiye zarar vermeyen teşviklerle sübvansede edilmesi; istenilen düzeye geldiğinde de, sağlanan vergi teşviklerine bir sınır getirilmesi gerekmektedir. Böylece gelecekte

daha büyük ekonomik krizlere neden olmaması açısından; kayıtdışı ekonomiden de darbe yiyen yerli yatırımcının rekabet edebilir güçte kalabileceği, piyasada sadece yabancı yatırımcının hakimiyetinin dolayısıyla baskısının önlenebileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak ekonomideki risklerin ve belirsizliklerin kaçınılmaz olduğu düşünüldüğünde, toplam yabancı sermayedeki oranının artırılması istenen uzun vadeli yabancı sermaye için teşviklerin ve vergilerin, gerekli tedbirler alınarak güvenli ve makul bir yatırım ortamı oluşturacak şekilde tatbiki uygun görülmektedir.

6. KAYNAKLAR

Açıklan, S., Ünal, S. (2009). *Doğrudan Yatırımlar ve Portföy Yatırımları Global ve Yerel Faktörlerin Türkiye Üzerindeki Göreceli Etkisi*. (2.Baskı). Bursa: Ekin Yayınları.

Akduran, Ö., Temelli, S. (2015). *Politik İktisadın Yeni Gözdesi Olarak Teşvik Politikaları: Son Dönem İçerisinden Türkiye'ye Bakış*. Mihçı, H. (Der). Finansallaşma Devlet ve Politik İktisat (1.Baskı). Ankara: NotaBene Yayınları.

Akyol M. E. (2012). Yeni Teşvik Sistemi ve Yatırımlara Sağlanan Destekler. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:372, 10-16.

Akyol M. E. (2015). Yatırım Teşvik Sisteminde Yapılan Son Değişiklikler. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:407, 8-12.

Altınörs, A. (2013). “Yatırım Yapılabilir Ülke” Türkiye İçin Muhtemel Riskler ve Tobin Vergisi'nin Uygulanabilirliği. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:377, 63-70.

Arıkan, D. (2006). *Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları*. (1.Baskı). İstanbul: Arıkan Yayınları

Arıkan, Z., Yurtsever, H. (2004). Sermaye Hareketlerinin Vergilendirilmesine İlişkin Bir Öneri: Tobin Vergisi. *Vergi Sorunları Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:189, 122-133.

Aslanoğlu, E. (2011). *Küreselleşme ve Düşen Enflasyon Sürecinde Türkiye ve Dünya Ekonomisi*. (1.Baskı). İstanbul: Başlık Yayınları.

Avcı, N. U. (2014). Yeni Yatırım Teşvik Sisteminin Yatırımlara ve İstihdama Olan Etkisi. *Vergi Sorunları Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:307, 27-45.

Aydın, N., Başar, M., Coşkun M. (2007). *Finansal Yönetim*. (2.Baskı). Eskişehir: Genç Copy Center.

Aysoy A. M. (2013). Yatırımlarda Sigorta Primi Desteği. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:379, 164-167.

Başar Ö. (2015). 2015/7496 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla Teşvik Sisteminde Yapılan Değişiklikler. *Vergi Sorunları Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:320, 88-94.

Batmaz, N., Tekeli, S. (2009). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Türkiye Örneği (1996-2006)*. Denizli: Ekin Yayınları.

Baykal, M. (2014). *Hukuksal ve Kurumsal Bağlamda Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar*. (1.Baskı). İstanbul: On İki Levha Yayınları.

- Benk S. (2005). Vergisel Teşvikler ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları. *Vergi Sorunları Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:206, 183-191.
- Bıyık, R., Kıratlı, A. (2000). *Vergi Teşvikleri ve Korumaları*. İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği.
- Bulut, M. (2009). *Yatırım İkliminin Geliştirilmesinde Vergi Politikalarının Rolü: Türkiye Örneği*. Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Çengeller K. (2014a). Vergi Cennetleri ile Mücadelede Uluslararası İş Birliği ve Türkiye Uygulaması. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:392, 33-43.
- Çengeller K. (2014b). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Kurumlar Vergisi Oranına Duyarlılığı. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:394, 41-50.
- Çırtlık S. (2014). Büyük ve Stratejik Yatırımlarda Katma Değer Vergisi İadesi Uygulaması ile Aynı teşvik Belgesi Kapsamında Makine ve Teçhizat Alımlarındaki İstisnanın Birlikte Uygulanabilirliği. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:395, 42-51.
- Çırtlık S. (2015). İndirimli Kurumlar Vergisi Uygulaması. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:401, 90-96.
- Çiçek H. (2001). Teşvikler, Gerekçeler ve Türkiye’de Vergisel Teşvikler-1. *Vergi Sorunları Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:150, 198-203.
- Demirhan M. (2015). Hukuk, hem siyaseti hem ekonomiyi kapsıyor. *Ekonometri Dergisi*. Üç Aylık Dergi, Sayı:73, 32-34.
- Demiroğlu M. (2012). Türkiye’de Yabancı Sermaye Çekme Faaliyetleri. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:372, 61-67.
- Dinler, Z. (2005). *İktisada Giriş*. (11.Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Dönmez H. (2013). Gelir Vergisi Kanunu Kapsamında Gelir Vergisi Stopajı Teşviki (Geçici Madde 80). *Vergi Sorunları Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:294, 113-118.
- Efe, B. (2002). *Küreselleşme Sürecinde Doğrudan Yabancı sermaye Yatırımlarının Analizi: İzmir Örneği*. İzmir: İzmir Ticaret Odası.
- Ekinci, A. (2005). *Çin Yabancı Sermaye Türkiye*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Erdoğan, Ali. (2012). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye Örneği*. (1.Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Ezer, A., Şimşek, S. (2013). *Yeni Teşvik Sistemi Kapsamında Yatırımlara Devlet Yardımı*. (1.Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Fırat M. (2013). Yeni Teşvik Sisteminin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Ekonomik Kalkınmasındaki Rolü. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:385, 85-95.
- Giray, F. (2012). *Vergi Teşvik Sistemi ve Uygulamaları*. (2.Baskı). Bursa: Ekin Yayınları.
- Gökmen S. (2012a). Yatırım Teşviklerinde Yeni Dönem Başlıyor. *Vergi Sorunları Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:286, 137-148.

- Gökmen S. (2012b). Yeni Teşvik Sisteminde KDV Desteği ve KDV İadesi Uygulaması. *Vergi Sorunları Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:288, 44-52.
- Güleç E. (2012). Yeni Teşvik Sisteminde Yer Alan Vergisel Teşvikler. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:372, 194-203.
- Gün, N. (2004). *Dış Ticaret, Kambiyo ve Yabancı Yatırımcıları Teşvik Mevzuatı*. Ankara: Vergi Denetmenleri Derneği.
- Kaplan E. (2013). Çok Uluslu Şirketler Çerçevesinde Transfer Fiyatlandırması. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:386, 57-68.
- Karaca, Y. (2003). Vergi Teşviklerine İlişkin Değerlendirmeler. *Vergi Sorunları Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:172, 54-62.
- Kırlı Aydemir D. (2005). Yabancı Yatırımların Korunması: Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu (MIGA) ve Yabancı Yatırımların Politik Risklere Karşı Korunması. (1.Baskı). İstanbul: Legal Yayınları.
- Konukman A. (2015). *2014 Verimlilik Haftası Etkinlik Kitabı*. Ankara:T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.
- Kovancılar, B. (2003). *Ülkemizde Yatırım Ortamının İyileştirilmesi, Yatırımların Teşviki ve Avrupa Birliği Uygulamaları Çerçevesinde Alternatif Modeller (İnovasyon Odaklı, İhracat Yönelimli Yatırım Hedefleme Modeli)*. İstanbul: Tügiad Türkiye Genç İş Adamları Derneği.
- Kumbaroğlu G. (2015). “Karışıklık Hali” Türkiye’yi süper güç olmaktan alıkoyuyor. *Derin Ekonomi Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:5, 118.
- Kumkale, R. (2013). *100 Soruda Yeni Teşvik Uygulaması*. (1.Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Mat, H. (2007). *Yatırım ve İstihdamı Arttırmak Amacıyla Devletin Arsa, Arazi ve Diğer Teşvik Uygulamaları*. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- Mengüloğlu, H. Y. (2015). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Girişinde Vergi Politikalarının Rolü. *Vergi Sorunları Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:326, 88-104.
- Nar, M. (2013). *Kamu Ekonomisi Ekonomik Etkinlik ve Vergileme*. (1.Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Orazgılıcov, D. (2006). *Milletlerarası Doğrudan Yatırımlar Açısından Joint Venture*. İzmir: Güncel Hukuk Yayınları.
- Oruç Y. (2015a). Yapılan Son Yasal Düzenlemeler Kapsamında İndirimli Kurumlar Vergisi Uygulaması. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:404, 205-213.
- Oruç Y. (2015b). İndirimli Kurumlar Vergisinde Enflasyon (Değerleme) Sorunu. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:407, 98-101.
- Önder, İ. (2008). Uluslararası Krizlerden Küresel Krizlere. *Lebib Yalkın Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:52, 7-10.
- Özdemir İ. (2012). İndirimli Kurumlar Vergisi Uygulamasında Sorunlar ve Öneriler. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:374, 37-44.

- Özkök, S. (2003). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları. *Vergi Sorunları Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:172, 49-53.
- Öztürk, S. A. (2007). *Hizmet Pazarlaması*. (7.Baskı). Eskişehir: Ekin Yayınları.
- Sabır, H. (2002). Küreselleşme Sürecinde Ekonomik Kriz ve Tobin Vergisi. *Vergi Sorunları Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:170, 135-141.
- Sariaslan, H. (2014). *Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi Planlama-Analiz-Fizibilite*. (7.Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Selen, U. (2011). *Maliye Politikası Aracı Olarak Teşvik Uygulamaları*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Serdaroğlu Erbil, N. (2011b). Finans Piyasalarında “Tekerlere Kum Savurmak”: Tobin Vergisi-Görüşler-Uygulamalar-Türkiye Olabilirliği. *Lebib Yalkın Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:94, 267-274.
- Seyidoğlu, H. (2013). *Uluslararası Finans*. (5.Baskı). İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Şen, H., Keskin, A. ve Öz, E. (2004). Tobin Vergisi Spekülatif Amaçlı Döviz Hareketlerini Önlemede Bir çözüm Olabilir mi?. *Vergi Sorunları Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:190, 92-108.
- Şener, S. (2013). *Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye’de Yabancı Yatırımlar*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Şirin, Z. E. (2006). *Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Vergilendirilme Rejimi*. (1.Baskı). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü (2012). Yeni Teşvik Sistemi Yatırımlarda Devlet Yardımları. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:372, 5-9.
- Türk Y. Ve Fatihoglu İ. (2015). İndirimli Kurumlar Vergisi ve Özellikli Durumlar. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:408, 55-64.
- Türkay İ. (2015). Uluslararası Şeffaflık Örgütü’nün Yolsuzluk Algılama Endeksi ve Türkiye’nin Durumu. *Vergi Sorunları Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:317, 129-137.
- Ünlü, U. (2012). Gelir Vergisi Stopajı Teşvikinde Yapılan Son Değişiklikler. *Vergi Sorunları Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:287, 87-90.
- Wheelan, C. (2015). Çıplak Ekonomi Küresel Ekonomiyi Eğlenceli Bir Dille Okumak. Ergin, G. (Çev). (1.Baskı). İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Yar, F. (2014). Tobin Vergisi ve Uygulanabilirliği. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:393, 131-138.
- Yaşar, E. (2014). *Çokuluslu Şirketler ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar*. (2.Baskı). Ankara: Hakan Kitabevi.

İnternet:

Açıklan S., Gül E. ve Yaşar E. (2006). Ücretler ve Büyüme ile Doğrudan Yabancı Yatırımlar Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi. *Sosyal Bilimler Dergisi*. Dumlupınar Üniversitesi. Sayı:16, Erişim Tarihi: 13 Şubat 2015, http://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_16/271-282.pdf

Akdiş, M. Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları Ve Beklentiler, Erişim Tarihi: 13 Şubat 2015 <http://makdis.pamukkale.edu.tr/ysermaye.htm>

Akdiş M. (2004). Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Yol Açtığı Finansal Krizler Ve Bu Krizleri Önlemede Kullanılabilecek Araçlar: Tobin Vergisi. *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Sayı:36, Erişim Tarihi: 18.11.2015, <http://makdis.pau.edu.tr/Mak24.htm>

Alantar, D. (2003). Sıcak Para Hareketleri ve Tobin Vergisi. *E-Yaklaşım Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:131. Erişim Tarihi: 13.11.2015, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=3974>

Atila, B. (2012a). Tüm Yönleriyle Tobin Vergisi-1. *E-Yaklaşım Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:232. Erişim Tarihi: 13.11.2015, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=13831>

Atila, B. (2012b). Tüm Yönleriyle Tobin Vergisi-2. *E-Yaklaşım Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:233. Erişim Tarihi: 13.11.2015, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=13949>

Atila, B. (2012c). Tüm Yönleriyle Tobin Vergisi-3. *E-Yaklaşım Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:234. Erişim Tarihi: 13.11.2015, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=14013>

Ay, A., Mangır, F. (2007). Uluslararası Finansal Entegrasyon Bağlamında Sermayenin Vergilendirilmesi: Tobin Vergisi. *Maliye Dergisi*. Altı Aylık Dergi, Sayı:153. Erişim Tarihi: 13.11.2015, <http://www.sgb.gov.tr/Sayfalar/MaliyeDergisi.aspx>

Aydoğmuş İ., Kutlu E. ve Yıldırım S. (2005). Yolsuzluk ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar. *İ.İ.B.F Dergisi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi. Sayı:2, Erişim Tarihi: 13.02.2015, <http://www.iibfdergi.aku.edu.tr/pdf/7-2/1.pdf>

Balseven, H. (2003). Dünya Uygulamalarında ve Türkiye’de Finansal Piyasalardaki İşlem Vergileri. *Vergi Dünyası Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:265. Erişim Tarihi: 13.11.2015, <http://vergidunyasi.com.tr/dergiler.php?id=4197>

Balseven, H. ve Erdoğan, M.M. (2005). Mali Kriz Riski Bağlamında Tobin Vergisi ve Türkiye’de Uygulanabilir Bir Versiyonu. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. Cilt:XX, Sayı:1, Erişim Tarihi: 18 Kasım 2015, http://dosya.marmara.edu.tr/ikf/iib-dergi/2005%20I-II/2005_17_balseven_erdogdu.pdf

Cangir, N. (2009). Uluslararası Finansal İstikrarı Sağlamanın Bir Aracı Olarak Tobin Vergisi. *Vergi Sorunları Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:251. Erişim Tarihi: 13.11.2015, <http://www.vergisorunlari.com.tr/makale/uluslararasi-finansal-istikrari-saglamanin-bir-araci-olarak-tobin-vergisi/2630>

Ekonomi Bakanlığı (2015). Erişim Tarihi: 31.10.2015, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208654>

Ekonomi Bakanlığı (2015). Erişim Tarihi: 31.10.2015, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652>

Gelir İdaresi Başkanlığı Mevzuat (2015). Erişim Tarihi: 15.03.2015, <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1028>

İşler, H. (2007). Küreselleşme Sürecinde Ortaya Çıkan Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Vergilendirilmesinde Tobin Vergisi. *E-Yaklaşım Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:50. Erişim Tarihi: 13.11.2015, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=7939>

Kar, M., Tatlısöz, F. (2008). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi. *KMU İ.İ.B.F. Dergisi*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi. Sayı:14, Erişim Tarihi:13.02.2015, <http://earsiv.kmu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11492/403/T%c3%bc%20rkiye%e2%80%99de%20Do%c4%9frudan%20Yabanc%c4%b1%20Sermaye%20Hareketlerin%20Belirleyen%20Fakt%c3%b6rlerin%20%20Ekonometrik%20Analizi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kaymak H. (2005). Yabancı Doğrudan Yatırımları Artırmak İçin Teşvikler Gerekli ve/veya Yeterli Mi. *Maliye Dergisi*. Altı Aylık Dergi, Sayı:149, Erişim Tarihi:13.02.2015, http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/149/hasankaymak.pdf

Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (2015). Erişim Tarihi: 31.10.2015, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4875.pdf>

Özcan B. ve Arı A. (2010). Doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri Üzerine Bir Analiz: OECD Örneği. *Ekonometri ve İstatistik Dergisi*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi. Sayı:12, Erişim Tarihi: 13.02.2015, http://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_16/271-282.pdf

Saatçioğlu C. (2002). Doğrudan Dış Yatırımlar ve Türkiye. *Mali Çözüm Dergisi*, Üç Aylık Dergi, Sayı 61, Tarihi 13 Şubat 2015, <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/61MaliCozum/1861%20CEM%20SAAT%20C3%87%C4%B0O%C4%9ELU.doc>

Saray M.O. (2011). Doğrudan Yabancı Yatırımlar-İstihdam ilişkisi: Türkiye Örneği. *Maliye Dergisi*. Altı Aylık Dergi, Sayı:161, Erişim Tarihi: 13 Şubat 2015, http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/161/021.pdf

Sarıççek, H. (2011). Tobin Vergisi. *E-Yaklaşım Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:219. Erişim Tarihi: 13.11.2015, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=12409>

Serdaroğlu Erbil, N. (2011a). Finans Piyasalarında “Tekerlere Kum Savurmak”: Tobin Vergisi-Görüşler-Uygulamalar-Türkiye Olabilirliği. *E-Yaklaşım Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:223. Erişim Tarihi: 13.11.2015, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=12862>

Tuncer, S. (2007). Tobin Vergisi (Genel Değerlendirme). *E-Yaklaşım Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:170. Erişim Tarihi: 13.11.2015, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=7322>

Yüksel, V. (2004). Döviz Kuru İstikrarının Sağlanmasıda Tobin Vergisi. *E-Yaklaşım Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:141. Erişim Tarihi: 13.11.2015, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=4775>

7. ÖZGEÇMİŞ

Sitare Şeyma AKSOYDAN, aslen Gaziantep’li olup 1986 yılında Bursa ili Yenişehir ilçesinde doğdu. Kahramanmaraş ili Afşin ilçesinde başlamış olduğu ilköğretimini babasının eğitimci olması nedeniyle çeşitli il ve ilçelerde sürdürerek 2000 yılında Hatay ili Dörtyol ilçesinde tamamladı. 2004 yılında İstanbul Fatih Şehremini Lisesi’nden (Y.D.A.L.) mezun oldu. 2005 yılında girmiş olduğu Aksaray Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme bölümünden de 2009 yılında mezun oldu. 2013 yılında, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe ve Denetim programında yüksek lisans eğitimine başladı.

Şu anda, İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı’nda Gelir Uzmanı olarak görevini sürdürmektedir.